

KURS BIBLIJNY

ZESZYT 1

KRAKÓW 2013

KURS BIBLIJNY

NOWY TESTAMENT

Wprowadzenie do Nowego Testamentu

ZESZYT 1

Tytuł oryginału

Bibel-Fernkurs. Neues Testament, 1. Teil

Evangelien u. Apostelgeschichte

Österr. Kath. Bibelwerk

Diozesanstelle Linz

Pastoralamt der Diözese Linz

Wydział Pedagogiczny Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej IGNATIANUM w Krakowie dziękuje:

ÖSTERR. KATH. BIBELWERK DIÖZESANSTELLE LINZ, PASTORALAMT DER DIÖZESE LINZ

za zgodę na nieodpłatne publikowanie materiałów kursu oraz

KATHOLISCHE BIBELFÖDERATION, która za pośrednictwem **KBF ÖSTERREICHISCHES**

KATHOLISCHES BIBELWERK dofinansowała przygotowanie materiałów kursu.

Redaktorzy

Renata JASNOS i ks. Zbigniew MAREK SJ

Korekta

Zofia SMĘDA

Skład i łamanie:

Paweł KRÓL

Kierownik kursu

ks. Zbigniew MAREK SJ

Adres do korespondencji

KORESPONDENCYJNY KURS BIBLIJNY, ul. Zaskale 1, 30-250 Kraków

ISBN 978-83-7318-260-8

Wznowienie 2003, 2009, 2011, 2013

Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego

Kraków, 11 marca 1993 r.

Nihil obstat. ks. Mieczysław Kozuch SJ, prowincjał

© Copyright by Wydawnictwo WAM, Kraków 1993

WYDAWNICTWO WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003

e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY

tel. 12 62 93 254-255 • faks 12 43 03 210

e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA INTERNETOWA

tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447 • faks 12 62 93 261

e. wydawnictwowam.pl

Drukarnia Wydawnictwa WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

Spis treści

Drodzy Uczestnicy Korespondencyjnego Kursu Biblijnego	4
Wykaz skrótów ksiąg Nowego i Starego Testamentu	5
1. BIBLIA – KSIĘGA NAD KSIĘGAMI	6
1.1. Biblia bestsellerem	6
1.2. Podział Biblii	6
1.2.1. Podział ksiąg Nowego Testamentu	7
1.2.2. Podział Biblii na rozdziały i wersety.....	7
2. POWSTANIE KSIĄG NOWEGO TESTAMENTU	8
2.1. Historyczna postać Jezusa z Nazaretu i Nowy Testament	8
2.2. Czasy Jezusa	9
2.3. Stosunek Nowego Testamentu do Starego	10
2.4. Powstanie i różnorodność ksiąg Nowego Testamentu	11
2.4.1. Podobieństwa i różnice w Ewangeliach	13
2.4.1.1. Problem synoptyczny	13
2.4.1.2. Ewangelia św. Jana	15
2.4.2. Pozostałe księgi Nowego Testamentu	15
3. NATCHENIENIE BIBLIJ.....	16
3.1. Kwestia natchnienia	16
3.2. Kościół o natchnieniu Pisma Świętego	16
3.3. Nieomyślność Pisma Świętego.....	17
4. INTERPRETACJA ORAZ DOSTĘP DO PISMA ŚWIĘTEGO	19
4.1. Nauki biblijne	19
4.2. Pomoc w osobistym kontakcie z Pismem Świętym	22
4.2.1. Egzystencjalny kontakt z Pismem Świętym.....	22
4.2.3. Metody czytania Pisma Świętego.....	23
5. TEKSTY NOWEGO TESTAMENTU.....	24
5.1. Nowy Testament: księga Kościoła i wspólnoty (kanon Nowego Testamentu).....	24
5.2. Kryteria rozstrzygające o kanoniczności ksiąg nowotestamentowych	24
5.3. Przekłady Pisma Świętego i świadectwa tekstu Nowego Testamentu.....	25
6. PISMO ŚWIĘTE: KSIĘGA ŻYCIA	27
Wykaz literatury do wykorzystania przy pogłębianiu poruszonych problemów:	29
Kwestionariusz 1.	31

Drodzy Uczestnicy Korespondencyjnego Kursu Biblijnego

Korespondencyjny Kurs Biblijny organizuje Akademia Ignatianum w Krakowie. Jego celem jest popularyzowanie wiedzy o Piśmie Świętym Starego i Nowego Testamentu. Na całość kursu będzie się składać 35 zeszytów zawierających materiały objaśniające kolejne księgi Pisma Świętego. Można zatem powiedzieć, że biorąc udział w Korespondencyjnym Kursie Biblijnym, chcemy poznawać Pismo Święte i lepiej korzystać z niego w życiu religijnym.

Materiał, którym będziemy się posługiwać, został nam udostępniony przez Wydział Duszpasterski diecezji Linz w Austrii (Österr. Kath. Bibelwerk, Diözesanstelle Linz, Pastoralamt der Diözese Linz). Pośredniczył w tym o. Jozef Peterseil. Samo zaś przedsięwzięcie mogło zostać zrealizowane dzięki wsparciu inicjatywy kursu przez Katholische Bibelföderation, KBF – Österreichisches Katholisches Bibelwerk, Klosterneuburg. Osobom i instytucjom, które umożliwiły zorganizowanie Korespondencyjnego Kursu Biblijnego w Polsce – w imieniu jego uczestników oraz organizatorów – składam serdeczne podziękowanie.

Jak wyobrażamy sobie przebieg kursu? Zakładamy, że posiadają Państwo Pismo Święte. Poszczególne zeszyty z tekstami kursu służą przeprowadzeniu czegoś w rodzaju rozmowy „lekcyjnej” i mają nieść pomoc w lepszym rozumieniu poszczególnych tekstów Pisma Świętego. W odstępach sześć-, siedmiodniowych będziemy dosyłać kolejne zeszyty z tekstami kursu. Teksty te w żadnym jednak wypadku nie mogą zastąpić samego czytania i studiowania Pisma Świętego. W cytowanych tekstach Pisma Świętego korzystać będziemy zasadniczo z Biblii Tysiąclecia.

Na początku naszej wspólnej pracy chciałbym udzielić Państwu kilku praktycznych porad, jak korzystać z tych materiałów. Najpierw proszę przejrzeć wskazywany i omawiany w nadesłanym zeszycie tekst biblijny, zwracając uwagę na jego budowę i treść. Następnie proszę dokładnie przeczytać wskazany tekst Pisma Świętego. Można przy tym posłużyć się ołówkiem, aby nanieść na nim swoje uwagi. Przy niezrozumiałym fragmencie można na przykład postawić znak zapytania, w miejscu gdzie odkrywamy coś nowego – wykrzyknik, a strzałkę – przy słowach, które wywarły na nas szczególne wrażenie. Po lekturze wskazanego tekstu Pisma Świętego winno się jeszcze raz dokładnie przeczytać nasze materiały.

Dopiero na samym końcu należy wypełnić i przesłać na nasz adres umieszczony na końcu zeszytu kwestionariusz. Zostanie on przez nas sprawdzony i poprawiony. Za wszystkie poprawne odpowiedzi można uzyskać 64 punkty. Zapis „63/64” oznacza, że osiągnęli Państwo 63 punkty na 64 możliwe. Poprawione kwestionariusze będziemy odsyłać.

Miejsca zaznaczone w tekście jako tekst „do przemyślenia” mają pomagać w zastanowieniu się nad problemami, do których wskazany fragment Pisma Świętego może się odnosić dzisiaj. Pod koniec każdej części kursu (jest ich pięć) będą Państwo proszeni (napiszemy o tym w odpowiednim czasie) o opracowanie wybranego tematu na podstawie studiowanych ksiąg Pisma Świętego. Wszyscy ci, którzy dotrwią do końca kursu oraz wypełnią powyższe warunki, otrzymają dyplom ukończenia kursu.

Korzyścią dla uczestników kursu może być studiowanie poszczególnych jego części razem z innymi osobami. Być może zachęcą Państwo do udziału w kursie kogoś z Waszego otoczenia. Zgłoszenia nadal są przyjmowane. W przypadku niejasności czy wątpliwości prosimy o kontakt na podany adres do korespondencji.

Serdecznie witam wszystkich uczestników Korespondencyjnego Kursu Biblijnego. W imieniu współpracowników życzę Wam owocnej pracy i dotrwania do jej zakończenia.

Szczęść Boże!

Wykaz skrótów ksiąg Nowego i Starego Testamentu

STARY TESTAMENT

Rdz	Księga Rodzaju
Wj	Księga Wyjścia
Kpł	Księga Kapłańska
Lb	Księga Liczb
Pwt	Księga Powtórzonego Prawa
Joz	Księga Jozuego
Sdz	Księga Sędziów
Rt	Księga Rut
1 Sm	Pierwsza Księga Samuela
2 Sm	Druga Księga Samuela
1 Krl	Pierwsza Księga Królewska
2 Krl	Druga Księga Królewska
1 Krn	Pierwsza Księga Kronik
2Krn	Druga Księga Kronik
Ezd	Księga Ezdrasza
Ne	Księga Nehemiasza
Tb	Księga Tobiasza
Jdt	Księga Judyty
Est	Księga Estery
1 Mch	Pierwsza Księga Machabejska
2 Mch	Druga Księga Machabejska
Hi	Księga Hioba
Ps	Księga Psalmów
Prz	Księga Przysłów
Koh	Księga Koheleta
Pnp	Pieśń nad Pieśniami
Mdr	Księga Mądrości
Syr	Mądrość Syracha
Iz	Księga Izajasza
Jr	Księga Jeremiasza
Lm	Lamentacje Jeremiasza
Ba	Księga Barucha
Ez	Księga Ezechiela
Dn	Księga Daniela
Oz	Księga Ozeasza
Jl	Księga Joela
Am	Księga Amosa
Ab	Księga Abdiasza
Jon	Księga Jonasza
Mi	Księga Micheasza
Na	Księga Nahuma
Ha	Księga Habakuka
So	Księga Sofoniasza
Ag	Księga Aggeusza
Za	Księga Zachariasza
Ml	Księga Malachiasza

NOWY TESTAMENT

Mt	Ewangelia wg św. Mateusza
Mk	Ewangelia wg św. Marka
Łk	Ewangelia wg św. Łukasza
J	Ewangelia wg św. Jana
Dz	Dzieje Apostolskie
Rz	List do Rzymian
1 Kor	Pierwszy List do Koryntian
2 Kor	Drugi List do Koryntian
Ga	List do Galatów
Ef	List do Efezjan
Flp	List do Filipian
Kol	List do Kolosan
1 Tes	Pierwszy List do Tesaloniczan
2 Tes	Drugi List do Tesaloniczan
1 Tm	Pierwszy List do Tymoteusza
2 Tm	Drugi List do Tymoteusza
Tt	List do Tytusa
Flm	List do Filemona
Hbr	List do Hebrajczyków
Jk	List św. Jakuba
1 P	Pierwszy List Św. Piotra
2 P	Drugi List Św. Piotra
1 J	Pierwszy List św. Jana
2 J	Drugi List św. Jana
3 J	Trzeci List św. Jana
Jud	List św. Judy
Ap	Apokalipsa

1. BIBLIA – KSIĘGA NAD KSIĘGAMI

1.1. Biblia bestsellerem

„Pismo Święte jest najbardziej znaną i rozpowszechnioną księgą świata. Poza jego tłumaczeniami ukazują się opracowania naukowe z komentarzami, wydania popularne z ilustracjami, wydania dla starszych, młodzieży i dzieci w formie książek, albumów, a nawet komiksów. Czytane jest z zainteresowaniem tak przez wierzących, jak i ateistów, którzy je na swój sposób rozumieją i studiują. Pismem Świętym zajmują się powołane w tym celu wydziały uniwersyteckie, instytucje, komisje, zrzeszenia i instytuty biblijne. Zagadnieniom biblijnym poświęcone są zjazdy, sympozja i seminaria. Istnieje bogata, wielojęzyczna literatura naukowa i popularna poświęcona Biblii, ukazują się czasopisma. Jak żadna inna księga świata, Pismo Święte wycisnęło niezatarty ślad na wszystkich dziedzinach kultury i myśli ludzkiej. Było i jest natchnieniem dla artystów malarzy, rzeźbiarzy, muzyków, poetów i pisarzy, architektów, współcześnie również reżyserów filmowych. Język potoczny przyjął i zaakceptował wiele biblijnych sformułowań, na przykład «niewierny Tomasz», «faryzeusz», «znaki czasu».

Chociaż Pismo Święte nie jest dziełem naukowym, nowożytna nauka wiele mu zawdzięcza i niejedno zeń przejęła. I tak na przykład pierwsza systematyka bytów i istot żywych znajduje się w Księdze Rodzaju (por. 1, 1 nn.). Pismo Święte, ukazując Boga jako Stwórcę i Pana świata, uwolniło ludzkość od przesądów i strachu przed siłami przyrody, od mitycznych wyobrażeń, że góry, lasy, groty zamieszkiwane były przez bóstwa i duchy. Wierzenia te zamykały możliwość dociekania praw natury. To «odmitologizowanie» świata na kartach Pisma Świętego umożliwiło szeroki rozwój współczesnej nauki, prowadzenie badań doświadczalnych i wykorzystywanie sił natury dla pożytku ludzkości. Pismo Święte towarzyszyło ludzkości na wszystkich jej drogach, w czasach postępu i zacofania. Źle zrozumiane bywało niekiedy źródłem bolesnych konfliktów i napięć. Wciągano je do walk religijnych, światopoglądowych i ideologicznych. Klasycznym tego przykładem jest teoria Kopernika i sprawa Galileusza. Zawsze było obecne w historii cywilizacji i rozwoju myśli ludzkiej. Jest to więc księga niezwykła, która od dawna stała się własnością całej ludzkości i powszechnie została uznana za jedno ze źródeł naszej kultury i cywilizacji. I dlatego zasługuje, by ją nazywać «Księgą nad księgami» (T. Loska, M. Wolniewicz, *Pismo Święte*, w: *Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży*, Katowice 1991, s. 210).

DO ZAPAMIĘTANIA:

Pismo Święte, zwane również Biblią (z gr. biblos – „zwój”, „księga”) jest zbiorem ksiąg spisanych pod natchnieniem Ducha Świętego. Razem z Tradycją stanowi jeden «depozyt wiary», w którym zawarte jest Boże Objawienie. Zadanie wyjaśniania Pisma Świętego, jak i Tradycji Bóg powierzył Nauczycielskiemu Urzędowi Kościoła.

1.2. Podział Biblii

Biblia nie jest jedną księgą, lecz zbiorem wielu pojedynczych pism. Kto kupuje Biblię, ten nabywa od razu całą bibliotekę. Składa się ona z dwóch głównych części: Starego i Nowego Testamentu, które z kolei dzielą się na: 46 ksiąg Starego Testamentu (Starego Przymierza) i 27 ksiąg Nowego Testamentu (Nowego Przymierza).

Termin „testament” pochodzi od hebrajskiego *berith* (przymierze), które w Septuagincie (greckie tłumaczenie Biblii hebrajskiej, które stało się Biblią chrześcijan) przetłumaczono jako *diatheke*. Trudność tłumaczy polegała na wyborze między dwoma terminami *syntheke* i *diatheke*. Pierwszy z terminów oznaczał „przymierze jako porozumienie negocjowane przez strony” i nie był właściwy dla określenia relacji między Bogiem i Izraelem. „Posługując się terminem *diatheke* [...] Septuaginta dokonała znamienego wyboru, wyboru, który miał wywrzeć wpływ bardzo zasadniczy na słownictwo chrześcijańskie. W prawniczej terminologii hellenistycznej słowo to oznaczało akt, mocą którego ktoś wydawał dyspozycje dotyczące majątności (testament) albo ogłaszał warunki, które miał zamiar postawić w związku z jakimś układem. Akcent zasadniczy spoczywa przy tym nie tyle na samej treści umowy prawnej, ile raczej na powadze tego, który przez wspomnianą umowę

nadawał sprawom bieg określony” (*Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1990, s. 830).

Przymierze zobowiązywało lud Izraela do zachowania praw Bożych, zwłaszcza zaś do wierności jednemu prawdziwemu Bogu i odrzucenia kultu obcych bogów. Stary Testament (Stare Przymierze) jest historią ludu związanego z Bogiem przymierzem, „w znacznej części historią niewierności z jego strony, nieuchronnie pociągającej za sobą słuszną karę – oraz niezachwianej wierności ze strony Boga. Zamyśl Boga, odkupienia rodzaju ludzkiego, miał być wypełniony przez zesłanie Jego Syna na świat. Przyjście Syna Bożego wyznaczyło w sposób naturalny początek nowej ery. Bóg zawarł nowy i ostateczny układ, przypieczętowany krwią Chrystusa, z nowym ludem – wywodzącym się wszakże bezpośrednio ze starego – Kościołem. Nowy Testament mówi o wypełnieniu Bożego planu. Plan ten jednak uwidaczniał się od samego początku, gdyż Testamenty, choć odmienne, są ściśle ze sobą powiązane. Stary Testament prowadzi i przygotowuje – a jest to Boże przygotowanie – do Nowego. Stary Testament można właściwie w pełni zrozumieć jedynie w świetle wypełnienia” (W.J. Harrington, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1984, s. 13-14).

DO ZAPAMIĘTANIA:

Siedemdziesiąt trzy księgi Starego i Nowego Testamentu pierwotnie były niezależnymi od siebie pismami.

1.2.1. Podział ksiąg Nowego Testamentu

Pismo Święte Nowego Testamentu (NT) dzieli się na:

- a) Ewangelie wg: św. Mateusza (Mt)
 św. Marka (Mk)
 św. Łukasza (Łk)
 św. Jana (J)
- b) Dzieje Apostolskie (Dz)
- c) Listy (pisma pouczające): 13 listów Pawłowych
 List do Hebrajczyków
 7 listów katolickich
- d) Apokalipsę św. Jana.

Objaśnienie pojęć:

Ewangelia – słowo to pochodzi z języka greckiego i oznacza „Dobrą Nowinę”, zbawczą wieść o wyzwoleniu ludzkości z mocy zła, grzechu i szatana.

Corpus Paulinum – tym mianem określane są listy autorstwa św. Pawła bądź jego uczniów.

Listy katolickie – to znaczy powszechnie, są pismami, które nie były skierowane do konkretnej gminy, lecz do całego Kościoła (Jk; 1-2 P; 1-3 J; Jud).

1.2.2. Podział Biblii na rozdziały i wersety

Pismo Święte podzielone jest na rozdziały i wersety. Podział ten nie istniał jednak od samego początku.

W XIII wieku jeden z profesorów paryskich, późniejszy arcybiskup Canterbury – kardynał Stephan Langton (zm. 1228) wprowadził do łacińskiego tłumaczenia Biblii stosowany do dzisiaj podział na rozdziały. Oznaczenie wersetów zastosował po raz pierwszy Santes Pagnino w 1528 roku w Starym Testamencie, a Robert Estienne w 1551 roku w Nowym Testamencie. Konsekwencją tych podziałów stało się oddzielenie fragmentów, które pod względem treści stanowią pewną całość (por. J 7, 53; 8, 1).

Współczesne tłumaczenia Biblii posiadają także tytuły-nagłówki, które dzielą tekst na większe jednostki i mają pomóc w jego lekturze. Nie należą one do tekstu natchnionego. Przekłady Pisma Świętego różnią się treścią takich nagłówek, a nawet miejscem ich wprowadzenia (por. pod tym względem Biblię Tysiąclecia i Biblię poznańską).

Oto kilka przykładów, jak należy odczytywać podany zapis fragmentu Pisma Świętego:

Łk 7, 17: oznacza Ewangelię wg św. Łukasza, rozdział 7, werset 17.

Dz 2, 43-47: oznacza Dzieje Apostolskie, rozdział 2, wersety od 43 do 47.

Mt 5, 1-7, 29: oznacza Ewangelię wg św. Mateusza, od rozdziału 5, wersetu 1 do rozdziału 7, wersetu 29.

J 14, 1-14.20: oznacza Ewangelię wg św. Jana, rozdział 14, wersety od 1 do 14 oraz werset 20.

2 Kor 3-5: oznacza Drugi List do Koryntian, rozdziały od 3 do 5.

2. POWSTANIE KSIĄG NOWEGO TESTAMENTU

Każda z 27 ksiąg Nowego Testamentu ma swoją często bardzo skomplikowaną historię powstania, której tajemnice starają się wyjaśnić nauki biblijne. Na temat powstania tych ksiąg istnieje wiele teorii, hipotez i przypuszczeń. Nie naruszają one jednak samej istoty wiary. Celem badań jest ukazanie, w jaki sposób Dobra Nowina o Jezusie Chrystusie dotarła do różnych wspólnot chrześcijańskich, do różnych ludzi. Poniższe wywody pomogą w zrozumieniu tego problemu.

2.1. Historyczna postać Jezusa z Nazaretu i Nowy Testament

Wszystkie bez wyjątku księgi Nowego Testamentu odnoszą się do historycznej postaci Jezusa z Nazaretu. Źródła historyczne Nowego Testamentu, jak też historiografia rzymska i grecka, uprawniają do stwierdzenia, że Jezus z Nazaretu urodził się najprawdopodobniej około 6 lat przed początkiem ery nowożytnej. Niewłaściwe określenie jej początku na rok narodzin Jezusa należy tłumaczyć błędem w obliczeniach.

W centrum Nowego Testamentu znajduje się osoba Jezusa Chrystusa. Ewangelie nie są jednak biografiami Jezusa. „Jezus był postacią historyczną [...] i opis Jego słów i czynów jest historyczny – daleki jednak od metody historycznej ówczesnych, a tym bardziej naszych czasów. Jest to «historia ewangeliczna» – wyznanie wiary w Jezusa z Nazaretu jako Mesjasza i Syna Bożego, który życiem swoim, a szczególnie męką i zmartwychwstaniem, odkupił i zbawił ludzkość. Jest to dzielenie się wiarą za pośrednictwem autora natchnionego Duchem Świętym, wyznawaną przez całą społeczność chrześcijańską. Jest to, dalej, uroczyste orędzie proklamujące zbawienie, które ludzie zawdzięczają Chrystusowi. Stąd też Ewangelii nie można zaliczać do jakiegokolwiek ze znanych nam gatunków literackich – są one oryginalnym zjawiskiem literackim” (E. Szymanek, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990, s. 26).

Ewangelie mają formę przepowiadania. „Cel kerygmaticzno-kaznodziejski sprawił, że ewangelisci z treści autentycznie historycznych skomponowali dzieła, których centralnym punktem zainteresowania nie jest element historyczny czy biograficzny, ale religijny i teologiczny. Ewangelisci nie chcieli pisać żywota Jezusa, lecz wykazać, że jest On Mesjaszem, Synem Bożym, Zbawicielem” (*Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz, Poznań 1996, s. 97).

„We współczesnych badaniach nad Ewangelią mówi się o *ipsissima verba et facta Domini*. Chodzi o to, co Jezus naprawdę powiedział i jakie dzieła też naprawdę czynił. Może ktoś zapyta, dlaczego stosuje się tego rodzaju uściślenia, skoro na przykład słowa Jezusa wprowadzone do Ewangelii, podkreślone są zwrotem ewangelisty: «On im powiedział» czy «Jezus rzekł» itp. Śledząc tekst Ewangelii, łatwo zauważyć, że doszło w nim do retrospekcyjnego naświetlenia postaci Jezusa, dzięki wydarzeniom wielkanocnym, których najważniejszym świadectwem są Chrystofanie (objawienia się Jezusa) po zmartwychwstaniu Pana. Dowodzi tego fakt, że zarówno Ewangelie, jak i inne pisma Nowego Testamentu zaznaczają się swoją celowością teologiczną, są skierowane do konkretnych Kościołów, uwzględniając ich uwarunkowania i potrzeby religijne. W sumie więc pisma, szczególnie mówiące o historycznym Jezusie, który po zmartwychwstaniu stał się jedynym Panem wiernych, transponują tę ideę w życie chrześcijańskie poszczególnych gmin. Oznacza to, że teksty Nowego Testamentu przepojone kerygmatem paschalnym nie tyle mówią o tym, kim Jezus był, jakkolwiek i to mają na uwadze, ile raczej, kim Jezus jest i powinien być dla chrześcijan” (H. Langkammer, *Wprowadzenie do ksiąg Nowego Testamentu*, Wrocław 1992, s. 17-18).

Dzięki głoszeniu przez apostołów Dobrej Nowiny oraz przyjmowaniu jej z wiarą wzrastał w liczbę nowy Lud Boży – Kościół Jezusa Chrystusa. We wspólnotach wierzących stopniowo zaczęła się tworzyć odrębna literatura, własne piśmiennictwo. Potrzeba ta wynikała z jednej strony z konieczności stałego kontaktu gminy z apostołem, który nie zawsze mógł być na miejscu (przykładem niech będą listy Pawłowe). Z drugiej zaś strony wraz z upływem czasu gminy te coraz wyraźniej uświadamiały sobie, że maleje liczba naocznych świadków ziemskiej działalności Jezusa i coraz bardziej rozwijające się chrześcijaństwo potrzebuje pisemnego przekazu Jego słów i czynów, zgodnego z nauczaniem apostołów.

Nowy Testament jest spisaniem przekazem wiary Kościoła. Przekazuje w sposób wiarygodny Tradycję Kościoła pierwotnego, jest „pradokumentem” wiary i stąd też jej normą. Z tego powodu Kościół z taką pieczę i troską przechowuje Pismo Święte i dba o jego właściwą interpretację. Wierzy też, że jedno jedyne

orędzie zbawcze Jezusa Chrystusa zostało ogłoszone na różne sposoby w poszczególnych księgach Nowego Testamentu.

W świetle powyższych treści należy wyjaśnić, że terminy „Chrystus” (gr. *Christos*), „Mesjasz” (hebr. *Maschiah*, aram. *Mesziha*) i polskie terminy „Pomazaniec” oraz „Namaszczony” oznaczają to samo. W Starym Testamencie namaszczano arcykapłana, króla i proroka. Osoby te, przyjmując od Boga szczególną misję (kapłańską, królewską, prorocką), były namaszczane i otrzymywały Ducha Bożego. Termin techniczny „namaszczony”, czyli „mesjasz”, stał się imieniem własnym Tego, którego zapowiadali prorocy i oczekiwał Izrael – Tego, którego miał w odpowiednim czasie posłać Bóg, aby wybawił całą ludzkość z niewoli grzechu i śmierci.

DO ZAPAMIĘTANIA:

Wszystkie księgi Nowego Testamentu odnoszą się do osoby Jezusa z Nazaretu. Nadawany Jezusowi na kartach Nowego Testamentu tytuł „Chrystus” oznacza Pomazańca Bożego, tj. Mesjasza. Poszczególne księgi Nowego Testamentu są „pradokumentem” wiary Kościoła pierwotnego. Stąd też uważa się je za wykładnik wiary. Jedno jedyne orędzie zbawcze Jezusa Chrystusa zostało ogłoszone na różny sposób w poszczególnych księgach Nowego Testamentu.

2.2. Czasy Jezusa

Aby lepiej zrozumieć orędzie Jezusa, dobrze jest zaznajomić się z sytuacją polityczną i religijną owych czasów. Pod względem politycznym Żydzi – naród, z którego wywodził się Jezus – nie posiadali większego znaczenia. Od 587 roku przed Chrystusem uzależnieni byli od wielkich ówczesnych mocarstw, żyjąc kolejno pod panowaniem Babilonii, Persji, Grecji, a w końcu Rzymu. Chociaż długi okres ucisku, niewoli i obcego panowania wywierał wpływ na ich mentalność, to jednak nadal stanowili jeden naród. Jedną z przyczyn tego stanu było mocne trwanie przy swojej wierze. Elementami najbardziej jednoczącymi Żydów były:

1. Wiara w Boga Jedynego. Jedność narodu i religii stwarzała między Żydami szczególnie mocne więzy społeczne. Fakt ten wyjaśnia nam, dlaczego Żydzi tak gwałtownie reagowali, kiedy chrześcijanie przyjmowali do swych wspólnot jako pełnoprawnych członków pogan (tzn. nie-Żydów).

2. Świątynia w Jerozolimie. Była ona dla Żydów jedynym miejscem, w którym składano Bogu ofiary i na którym stale spoczywało Boże spojrzenie (zob. 1 Krl 9, 3). Wprawdzie poza Jerozolimą istniał cały szereg synagog, ale one pełniły funkcję lokalnych domów modlitwy i domów nauki (studiowania ksiąg Starego Testamentu). W tym kontekście łatwiej zrozumieć, dlaczego wypowiedzi Jezusa dotyczące świątyni jerozolimskiej wywoływały oburzenie Żydów (por. np. Mk 13, 2; J 2, 19-20; Mt 27, 40).

3. Posłuszeństwo Prawu Przymierza. Prawo starotestamentowe zawierało wskazówki i drogowskazy dotyczące życia i relacji do Boga. Równocześnie traktowane było jako dar, który Naród Wybrany otrzymał od Boga-Jahwe. Stąd też nie było ono uważane za ciężar nałożony przez Boga na ludzi. W czasach Jezusa Prawo Pięcioksięgu było już rozbudowane o tradycję ustną i zawierało cały szereg nakazów i zakazów, których należało dokładnie przestrzegać. Przeciwno takiemu rozumieniu i wypełnianiu Prawa występował Jezus (por. Mt 23, 2-4.23 czy też np. Rz 2, 17 nn; 7, 1). Dla Żydów były to jawne ataki na ich świętości.

Jedność narodu i wiary sprawiała, że właśnie na przełomie epok coraz częściej zadawano sobie pytanie, w jaki sposób wiekową niewolę i związane z nią silne wpływy pogańskie pogodzić z faktem, że Bóg jest Panem Jedynym, a Żydzi Jego narodem wybranym. Odpowiedź na to pytanie wyrażały rozmaite ugrupowania religijne, wśród których do najważniejszych należeli:

– **Saduceusze** (nazwa pochodzi od kapłana Sadoka z 1 Krl 2, 35). Tworzyli oni elitę, swoistą „arystokrację kapłańską”, czyli najwyższą warstwę społeczną pośród kapłanów żydowskich. Zależało im na tym, by kult w świątyni mógł być kontynuowany. Dlatego też opowiadali się za kompromisem z okupującymi kraj Rzymianami, posuwając się aż do „współpracy” z nimi. Sprzyjali panującej wówczas kulturze hellenistycznej.

– **Faryzeusze** (odosobnieni, oddzieleni, oderwani). Wywodzili się głównie z klasy średniej. Studiowali Pisma i przestrzegali Prawa, starając się na co dzień wieść życie, odpowiadające woli Bożej. Doprowadziło to w czasach Jezusa do kazuistycznego, drobiazgowego oraz skrupulatnego interpretowania i przestrzegania Prawa.

Ugrupowanie saduceuszy przestaje istnieć wraz ze zdobyciem Jerozolimy w 70 roku i zburzeniem świątyni.

Z faryzeuszy natomiast wywodzą się rabinzi, którzy po upadku świątyni stają się główną grupą religijną judaizmu. Strzegą oni Pism (czyli Starego Testamentu) i interpretują Prawo. W Ewangeliach faryzeusze często występują jako przeciwnicy Jezusa.

– **Zeloci** (gorliwi, zapaleńcy). Tworzyli zorganizowany ruch oporu skierowany przeciwko panowaniu rzymskiemu. Dążyli do stworzenia w Izraelu teokracji (tj. rządów sprawowanych w imieniu Boga) nawet za cenę użycia siły. Uważali, że walcząc o niepodległość, przyspieszą przyjście Mesjasza. Radykalne postawy zelotów okazały się iskrą zapalną dla wybuchu powstania żydowskiego (66-73 rok). Ostatecznie powstańcy wycofali się do twierdzy Massada, gdzie oblegani przez Rzymian, nie chcąc wpaść w ręce wroga, odebrali sobie życie w 73 roku.

– **Esseńczycy** (pobożni, bogobojni). Uważali, że kult w świątyni ma charakter zbyt świecki. Prowadzili życie we wspólnotach o charakterze monastycznym. W Nowym Testamencie nie znajdziemy o nich żadnej wzmianki. W roku 1948 w Qumran odnaleziono pierwsze rękopisy jednej ze wspólnot esseńczyków oraz jej osiedle. Rękopisy pochodzące z czasów Jezusa rzuciły światło na życie tego ugrupowania. Stanowią one jedno z najważniejszych źródeł dotyczących stosunków religijnych i społecznych z okresu międzytestamentalnego. Esseńczycy z Qumran oczekiwali na dwóch mesjaszy: jednego z kapłańskiego rodu Aarona, a drugiego z królewskiego rodu Dawida. Posiadali silną świadomość swojego wybrania. Ogromny wpływ na ich teologię i życiowe poglądy wywarły wyobrażenia apokaliptyczne.

Być może Jan Chrzciciel utrzymywał kontakty ze wspólnotą w Qumran. Postawiono również hipotezę, że sam Jezus miał więź z tą grupą. Wydaje się to jednak nieprawdopodobne, biorąc pod uwagę rozbieżności pomiędzy głoszonym przez Niego orędziem a poglądami Esseńczyków.

– **Samarytanie**. Tworzyli wspólnotę wyznaniową na terenach środkowej Palestyny. Jej początki sięgają głęboko do historii Izraela (podział państwa w 932 roku przed Chrystusem oraz wprowadzenie odrębnego kultu). Kiedy wreszcie około 300 roku przed Chrystusem wznieśli własną świątynię na górze Garizim, dokonał się ostateczny rozłam w narodzie. Jezus był im życzliwy, spotykał się z nimi (por. miłosierny Samarytanin – Łk 10, 30-37; rozmowa Jezusa z Samarytanką przy studni Jakubowej – J 4, 1-42).

DO ZAPAMIĘTANIA:

Jezus żył w czasach, kiedy sytuacja religijno-polityczna była bardzo trudna. Istniejące wówczas ugrupowania religijno-polityczne obrazują, w jaki sposób Żydzi reagowali na istniejącą sytuację. Na tym tle orędzie Jezusa o nadejściu wraz z Nim królestwa Bożego nabiera szczególnej wymowy.

2.3. Stosunek Nowego Testamentu do Starego

Zdarza się, że niektórzy znają Stary Testament prawie wyłącznie dzięki cytatom zawartym w Nowym Testamencie. Dla samego Jezusa, apostołów i pierwszych wspólnot chrześcijańskich Pismem Świętym był właśnie Stary Testament. Kościół pierwotny tekstami zaczerpniętymi ze Starego Testamentu wyjaśniał to, co stało się przez i dzięki Jezusowi (por. Łk 4, 16-21; fragment ten wskazuje, że w Jezusie wypełniły się zapowiedzi z Księgi Proroka Izajasza 61, 1 nn.). W kazaniu w dniu Zielonych Świąt (Dz 2, 14-36) Piotr mówi, że zesłanie Ducha Świętego jest spełnieniem się zapowiedzi proroka Joela. Do interpretacji zmartwychwstania i wywyższenia Jezusa Chrystusa służą w Nowym Testamencie między innymi teksty Psalmów: 16, 110, 118, 132. Powołując się na teksty Starego Testamentu, Kościół apostołowski wykazywał, że Jezus jest Chrystusem, to znaczy Mesjaszem. Powyższe przykłady wskazują, że Stary Testament był dla Kościoła pierwotnego Pismem Świętym. Kościół w księgach Starego Testamentu dostrzegał opis zbawczego działania Boga najpierw w stosunku do Izraela, a przez niego do całej ludzkości. To zbawcze działanie Boga osiąga punkt kulminacyjny w osobie Jezusa Chrystusa. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu należy więc rozumieć jako jedną całość. Jeżeli zatem teksty starotestamentowe należy odczytywać w świetle Nowego Testamentu, to znaczy, że Nowy Testament wyjaśnia Stary. Prócz tego wiele z tekstów Starego Testamentu porusza zagadnienia aktualne także dzisiaj (np. krytyka przez proroków niesprawiedliwości społecznej, nauka o stworzeniu, wezwania do modlitwy itd.).

DO ZAPAMIĘTANIA:

Pisma Starego i Nowego Testamentu tworzą jedną całość. Kościół widzi w Nowym Testamencie spełnienie starotestamentowej obietnicy zbawienia, która w osobie Jezusa obejmuje wszystkich ludzi.

2.4. Powstanie i różnorodność ksiąg Nowego Testamentu

Można przyjąć przybliżone daty powstawania kolejnych ksiąg Nowego Testamentu:

6 rok przed Chrystusem	NARODZENIE Jezusa ŻYCIE Jezusa DZIAŁALNOŚĆ Jezusa: głoszenie królestwa Bożego, czynione przez Niego znaki itd.
27 rok po Chrystusie	MEKA, ŚMIERĆ I ZMARTWYCHWSTANIE TRADYCJA USTNA: mowy kerymatyczne apostołów, nauczanie w gminach PIERWSZE ŚWIADECTWA PISANE: opowiadania o męce i zmartwychwstaniu, przypowieści Jezusa, opowiadania o czynionych znakach, sporach prowadzonych z Jezusem przez ówczesnych przywódców narodu izraelskiego, mowy Jezusa itd.
50 rok	1 Tes, Ga, 1 Kor, 2 Kor, Flp, Rz, Fm
60 rok	
70 rok	Mk
	2 Tes, Kol, Ef, Mt, Łk
80 rok	
90 rok	Dz
	Hbr, Jk, Jud, J, 1 Tm, 2 Tm, Tt, 1 P
100 rok	1 J, 2 J, 3 J, Ap, 2 P

Powyższe zestawienie wymaga jeszcze paru dodatkowych wyjaśnień. Sam Jezus nie pozostawił po sobie żadnych spisanych źródeł. Poleciał jedynie uczniom, by szli na cały świat i głosili wszystkim ludziom królestwo Boże (Łk 9, 2). Apostołowie czynili to, nauczając o życiu Jezusa, Jego śmierci i zmartwychwstaniu (por. Dz 2, 22-24). W ten sposób w poszczególnych wspólnotach chrześcijańskich powstawały różne formy wyrażania jednej i tej samej wiary w Jezusa Chrystusa.

Najstarszymi z zachowanych pism Nowego Testamentu są listy apostoła Pawła, który głosił orędzie Jezusa Chrystusa – Ewangelię (1 Kor 15, 1-2). Listy powstały po części jeszcze przed Ewangelią. Pisane były pod wpływem konkretnej potrzeby i adresowane do określonej wspólnoty. Ich zadaniem było udzielić wspólnocie odpowiedzi na stawiane przez nią pytania, rozwiązać dręczące ją problemy oraz umocnić w wierze.

Wszystkie księgi Nowego Testamentu powstały między 50 a 100 (120?) rokiem. Pierwszym ewangelicznym zapisem orędzia Chrystusowego jest powstała przed 70 rokiem Ewangelia wg św. Marka. Wraz z nią powstał odrębny gatunek literacki, określany mianem „Ewangelii” (por. Mk 1, 1). Ta forma literacka nie jest jednak w żadnym wypadku „spisaniem” kazań Jezusa. Stanowi natomiast naukę apostołów oraz przedstawicieli pierwotnego Kościoła o Jezusie, „wywyższonym Panu”. Ewangelie nie są więc dosłownym zapisem nauczania Jezusa czy też sprawozdaniem z Jego działalności. Należy raczej powiedzieć, że przekazują one Dobrą Nowinę o Chrystusie zmartwychwstałym – Synu Bożym. Autorzy natchnieni zawarli w nich orędzie zbawcze i przekazali własne doświadczenie wiary. Duży wpływ na kształt Ewangelii wywarła praktyka wiary i związane z nią problemy. Z tego też powodu biograficzny aspekt przybliżający działalność Jezusa nie powinien przesłaniać tego wszystkiego, czym Ewangelie są w swej istocie – świadectwem wiary pierwotnego Kościoła w Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, który stał się wybawcą, odkupicielem całej ludzkości przez swą mękę, śmierć na krzyżu i swoje zmartwychwstanie.

Nie wszystkie księgi Nowego Testamentu zostały napisane przez autorów, którym są przypisywane.

I tak na przykład listy pasterskie (1 i 2 Tm, Tt) nie są autorstwa samego Pawła, pochodzą jednak od kogoś z jego otoczenia.

Jak już wspomnieliśmy, w miarę upływu lat dzielących od wydarzeń związanych z historyczną postacią Jezusa z Nazaretu zaczęto odczuwać coraz pilniejszą potrzebę utrwalenia na piśmie wspomnień o Nim, doświadczeń związanych z bliskością Boga spotykanego w Jego osobie, a także opisów znaków dokonanych za Jego pośrednictwem. Proces ten przebiegał niejako w czterech etapach:

- a. życie i działalność Jezusa,
- b. głoszenie Jezusowego orędzia przez apostołów,
- c. spisywanie słów i czynów Jezusa,
- d. formowanie się kanonu (spisu ksiąg uznanych przez Kościół za natchnione).

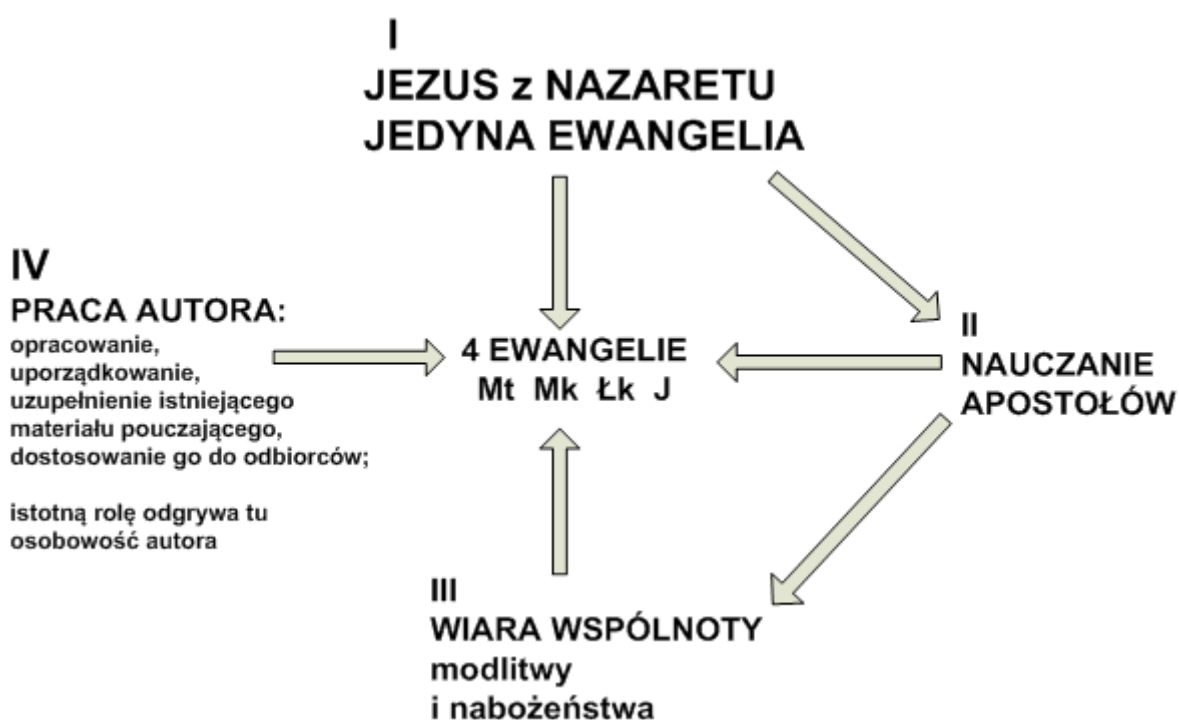
Jezus wybrał apostołów, aby z Nim przebywali. W ten sposób stali się świadkami wszystkiego, czego podczas ziemskiego życia nauczał i co czynił. Po Jego wniebowstąpieniu i zesłaniu Ducha Świętego apostołowie wiernie głosili Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie. Nie przekazywali jednak samych historycznych faktów, ani nie powtarzali mechanicznie słów Jezusa. Wydobywali natomiast głębsze znaczenie tego, co Jezus rzeczywiście uczynił i czego nauczał. Na to nowe, głębsze rozumienie sensu nauczania i czynionych przez Jezusa znaków wskazał apostołom On sam, kiedy po swym zmartwychwstaniu wyjaśniał im księgi Starego Testamentu (Łk 24, 27). Później zaś zesłał na nich Ducha Świętego, który doprowadził ich do pełnego zrozumienia objawienia się Boga w Jezusie Chrystusie.

Początkowo rozpowszechnianie tego orędzia odbywało się w przekazie ustnym. Z czasem pojawiło się coraz więcej prób spisywania słów i czynów Jezusa, o których mówili w swym nauczaniu apostołowie, naoczni świadkowie Jego życia, śmierci i zmartwychwstania. O tych próbach wiemy od św. Łukasza (1, 1), jednak nie przechowały się one do naszych czasów. Ich istnienie możemy jedynie odkrywać w tekstach Nowego Testamentu. I tak św. Paweł przekazał nam w swych listach krótkie formuły wyznania wiary, wypowiedane w trakcie głoszenia słowa Bożego, zwłaszcza podczas sprawowanej liturgii, na przykład: „Głosimy Chrystusa ukrzyżowanego” (1 Kor 1, 23); „Jezus jest Panem” (Rz 10, 9). W listach św. Pawła można też łatwo odnaleźć dłuższe hymny o Chrystusie (np. Kol 1, 15-20; Ef 1, 3-23; Flp 2, 6-11; Rz 1, 3-4). W jego listach znajduje się także najwcześniejszy opis Eucharystii (1 Kor 11, 23-25) i świadectwo o śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa (1 Kor 15, 3-6). Wszystkie formuły i teksty zawierają fragmenty pierwotnej katechezy Kościoła.

Uczeni badający Ewangelie za pomocą metod historyczno-krytycznych doszli do wniosku, że zawierają one teksty, które istniały wcześniej, na przykład opowiadanie o męce i śmierci Jezusa, które św. Marek włączył do swej Ewangelii (rozdział 15). Prawdopodobnie istniały także opracowania przypowieści Jezusa, Jego sporów z uczonymi w Piśmie, opowiadania o znakach i wygłoszonych mowach. Ten nieistniejący już dzisiaj zbiór mów Jezusa nazywamy „źródłem Q”. Przyjmuje się też, że Ewangelisci przystępując do opracowania swych Ewangelii, czerpali z bogatego materiału tradycji ustnej i spisanej.

Wyniki tych badań są dla nas bardzo ważne, bo obalają zarzut, że Ewangelie nie są wiarygodne, to znaczy nie przekazują wiernie słów i czynów Jezusa, ponieważ między Jego śmiercią a napisaniem Ewangelii upłynęło wiele czasu i w tej pustce rzekomo zniekształcono posiadane informacje o działalności Jezusa oraz Jego słowa. Nadto badania te wykazują, że nie było żadnej przerwy ani pustki w przekazywaniu orędzia o Jezusie. Przeciwnie, w tym okresie pierwotna wspólnota chrześcijańska bez przerwy rozważała, zgłębiała i głosiła znaczenie Jego słów i czynów. Równocześnie w pierwotnym Kościele wykryształizowały się trzy sposoby przekazywania tajemnicy Jezusa. Były nimi: liturgia, mowy kerygmaticzne i katecheza. W tych formach życia Kościoła nie tylko przechowywano pamięć o życiu Jezusa, lecz stopniowo spisywano też Jego słowa i czyny. W nich tkwią początki i korzenie ksiąg Nowego Testamentu. Co więcej, ten intensywny nurt zgłębiania słów i czynów Jezusa trwa nieprzerwanie od Zesłania Ducha Świętego aż po dzień dzisiejszy.

Powyższe wyjaśnienia można przedstawić następująco:

Kto uświadomi sobie, w jaki sposób powstawały Ewangelie i zda sobie sprawę z tego, jak duży jest ludzki wkład w ów proces, ten będzie miał w ręku klucz do zrozumienia Ewangelii. Oczywiście, należy wziąć pod uwagę także natchnienie Boże, które leży u podstaw ich powstania. Ważny jest również fakt, że Ewangelie zostały zredagowane kilkadziesiąt lat po śmierci krzyżowej Jezusa. Zatem wydarzenie, któremu na imię „Jezus z Nazaretu”, Ewangelie ukazują z pewnej perspektywy historycznej. Patrząc na nie dzisiaj – z jeszcze odleglejszej perspektywy – także widzimy w nich przede wszystkim krzyż i zmartwychwstanie Jezusa. Oznacza to, że wszystko, co ukazano w Ewangeliach – opowiadania o życiu Jezusa, Jego nauczaniu i działalności – nosi na sobie piętno wydarzeń Wielkiej Nocy, tj. Jego śmierci i zmartwychwstania. Co to dokładnie oznacza, będziemy wyjaśniać w toku całego kursu, na przykład przy okazji omawiania opisów wydarzeń poprzedzających narodzenie Zbawiciela oraz Jego dzieciństwa (Mt 1-2; Łk 1-2).

Streszczenie:

Ewangelia: Wydarzenie, któremu na imię Jezus Chrystus.

Treść: Wydarzenia przekazane przez Kościół pierwotny:

- śmierć i zmartwychwstanie Jezusa,
- słowa i czyny Jezusa rozważane w świetle wydarzeń tajemnicy paschalnej.

Cel: Nawrócenie i wiara w przyniesioną przez Jezusa Dobrą Nowinę – udział w niej poprzez przyjęty chrzest włączający w życie Jezusa Chrystusa.

2.4.1. Podobieństwa i różnice w Ewangeliach

2.4.1.1. Problem synoptyczny

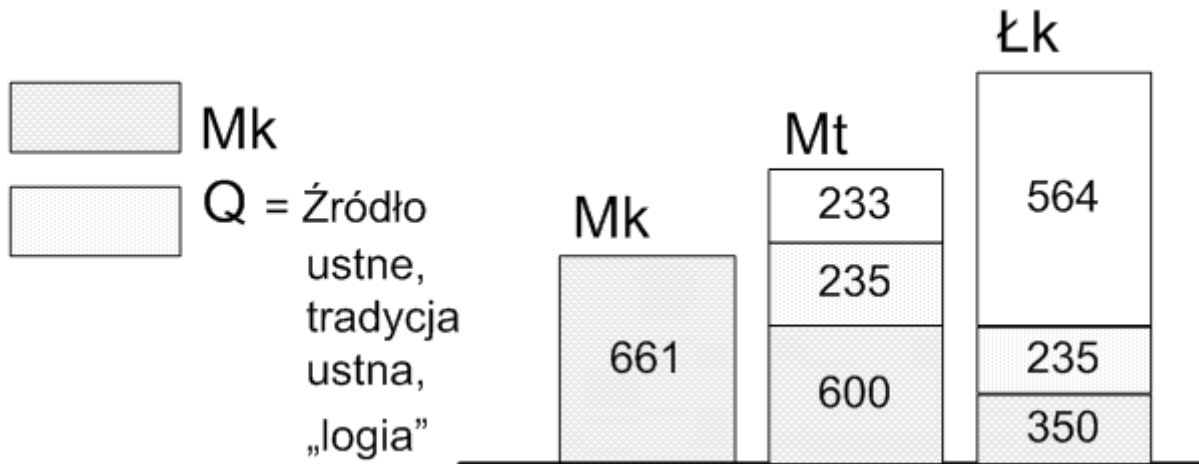
Z trzema pierwszymi Ewangeliimi (Mateusza, Marka i Łukasza) łączy się tzw. „problem synoptyczny” (gr. *synoptikos* – „porównawczy”, „poglądowy”, „dający pogląd na wszystkie części złożonej całości”). Problem synoptyczny dotyczy porównywania wskazanych Ewangelii. Przy tej czynności zauważamy istnienie pomiędzy nimi wielu podobieństw oraz różnic. Ze względu na możliwości porównywania nazwano je Ewangeliimi synoptycznymi.

Wy tłumaczenie rozbieżności przy równoczesnych daleko posuniętych podobieństwach między nimi

KURS BIBLIJNY

znajdujemy w licznych teoriach wyjaśniających powstanie poszczególnych Ewangelii. Jedną z nich wyróżnia istnienie dwóch źródeł: jednym byłaby Ewangelia św. Marka, a drugim zbiór mów Pańskich, zwanych też „logiami” i określane jako „źródło Q”. W źródle tym znajdował się materiał wspólny dla Ewangelii św. Mateusza i św. Łukasza. Wszystkie trzy Ewangelie różnią się między sobą również dlatego, że każdy z Ewangelistów inaczej, na swój sposób, opracował dostępny sobie materiał. Każdy też wykorzystał w pisanej przez siebie Ewangelii odrębne, własne źródła. Wreszcie każdy z nich zakładał przy pisaniu Ewangelii określone cele teologiczne (por. J. Kozyra, *Ewangelia*, w: *Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży*, Katowice, 1991).

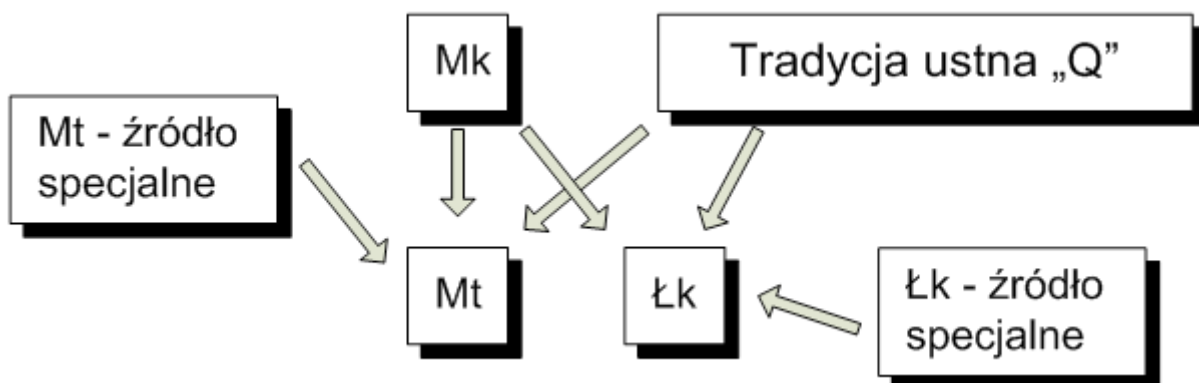
Dla wyjaśnienia tego problemu posłużmy się następującym schematem:

Z przedstawionego schematu wynika, że Ewangelia św. Marka zawiera 661 wersetów. Z tego 600 wersetów – a więc prawie całą Ewangelię św. Marka – znajdziemy u św. Mateusza. U św. Łukasza znajduje się jedynie 350 wersetów wspólnych ze św. Markiem. Jak to wytłumaczyć? Odpowiedź odnajdziemy w tzw. „teorii dwóch źródeł”. Przyjmuje się, że najstarszą z Ewangelii jest Ewangelia według św. Marka. Zнали ją św. Mateusz i św. Łukasz. Przejęli oni do swych Ewangelii niektóre jej części, niekiedy w pewnym stopniu modyfikując je i dostosowując do swoich potrzeb. Ewangelia według św. Marka stanowiła zatem dla św. Mateusza i św. Łukasza wzorzec, podstawowy tekst źródłowy.

Istnieje jednak jeszcze 235 wersetów, które występują zarówno u św. Mateusza, jak i św. Łukasza, a których nie ma u św. Marka. Przyjmuje się dzisiaj, że św. Mateusz i św. Łukasz znali i korzystali jeszcze z innego wspólnego źródła (Q) zwanego tradycją ustną czy „logiami”. Do wyjaśnienia pozostaje jeszcze sprawa 233 wersetów, które występują tylko u św. Mateusza. Określa się je mianem „źródła specjalnego” (S). Ze znanego tylko św. Łukaszowi „źródła specjalnego” pochodzi aż 564 wersetów.

„Teorię dwóch źródeł” można przedstawić schematycznie w taki oto sposób:

2.4.1.2. Ewangelia św. Jana

Ewangelia św. Jana powstała dopiero jakiś czas po Ewangeliach synoptycznych i ma niewiele tekstów wspólnych z trzema pozostałymi. Nawet perykopy (fragmenty z Pisma Świętego) przedstawiające te same wydarzenia św. Jan opracował w inny, charakterystyczny dla siebie sposób (porównaj np. J 6, 1-66 z Mk 6, 32-52).

2.4.2. Pozostałe księgi Nowego Testamentu

Znaczną część Nowego Testamentu stanowią listy. Często były one pisane z konkretnego powodu. W listach Pawłowych powód ten jest wyraźnie podawany. Apostoł zajmuje się najczęściej problemami danej wspólnoty, do której adresuje list, a jego słowa mają być niejako drogowskazem w sprawach wiary. Prócz Pawłowych listów istnieje jeszcze siedem „Listów powszechnych” (katolickich), które nie zostały skierowane do konkretnej wspólnoty czy też osoby.

Kolejną z ksiąg Nowego Testamentu są Dzieje Apostolskie. Ukazują one szybkie i zwycięskie rozprzestrzenianie się Chrystusowego orędzia zbawczego po całym ówczesnym świecie.

Ostatnią księgą Nowego Testamentu jest Apokalipsa, zwana też „Objawieniem św. Jana”. Jest to księga apokaliptyczno-prorocka. Ukazuje sytuację istniejących na terenie Azji Mniejszej kościołów chrześcijańskich, którym niesie słowa pocieszenia: pod koniec dziejów świata pozorne panowanie zła zostanie nagle i niespodziewanie przewyżnione. Stanie się to za sprawą Chrystusa, któremu przekazane zostało powszechne panowanie nad światem.

Dokładne wprowadzenia do poszczególnych ksiąg Pisma Świętego podawane będą w toku kursu.

W nawiązaniu do powyższych rozważań pragniemy jeszcze wyjaśnić określenie literatury „prorockiej” i „apokaliptycznej”. Literatura „prorocka” skupia się na zagadnieniu wierności Bogu i związana jest z działalnością proroków. W Piśmie Świętym prorokami nazywa się ludzi wybranych (powołanych) przez Boga, mówiących w Jego imieniu i z Jego nakazu. „Literatura apokaliptyczna” natomiast charakteryzuje się symbolicznymi wizjami. Mówi o mających nastąpić katastrofach kosmicznych i klęskach żywiołowych. Zasadniczym tematem Apokalipsy są dzieje ludzkości i Kościoła. Księga opowiada o nich w szeregu obrazów, które ukazują nowe aspekty tej rzeczywistości. Pisma apokaliptyczne nie mają jednak wywoływać grozy i strachu przez zawarte w nich opisy kataklizmów. Ich zadaniem jest przekazanie udręczonemu Ludowi Bożemu pociechy wyrażającej się w nadziei ostatecznego zwycięstwa dobra nad złem dzięki zmartwychwstałemu i wywyższonemu Panu – Jezusowi Chrystusowi.

DO ZAPAMIĘTANIA:

Księgi Nowego Testamentu skupiają się wokół tematu objawienia się ludziom Boga w osobie Jezusa z Nazaretu i zbawienia, które ofiaruje Chrystus zmartwychwstały. Orędzie to, zwane Dobrą Nowiną – Ewangelią, zostało ogłoszone w Ewangeliach synoptycznych oraz w Ewangelii św. Jana. Dzieje Apostolskie ukazują szybkie rozprzestrzenianie się Dobrej Nowiny. Listy z kolei – w nawiązaniu do tego orędzia – odpowiadają na problemy i pytania dotyczące życia chrześcijańskiego we wspólnotach. Apokalipsa mówi o nadziei płynącej z przeświadczenia o ostatecznym zwycięstwie dobra.

3. NATCHENIENIE BIBLIJ

3.1. Kwestia natchnienia

Do tej pory podkreślaliśmy fakt, że Nowy Testament jest zbiorem ksiąg spisanych przez ludzi. Przekazują one doświadczenie wiary, które stało się udziałem ludzi w zetknięciu z Chrystusem i Jego Ojcem. Wspólnota wierzących dostrzega natomiast w tych ludzkich słowach – słowa Boga, Jego orędzie. Bóg działa w ludziach i poprzez ludzi. Kościół uczy, że przez ludzkie słowa Biblii przemawia do nas Bóg. Powołuje się przy tym na 2 Tm 3, 16: „Wszelkie pismo od Boga natchnione jest i pożyteczne do nauczania”.

Z łac. *divinitus inspirata* (gr. *Theopneustos*, czyli „od Boga natchnione”) pochodzi określenie „inspiracja”, „natchnienie za sprawą Boga”. Poszczególne księgi Biblii powstawały w wyniku oddziaływania Boga na ich autorów. Twórcą Biblii jest więc Bóg. Jej ziemscy autorzy są jednak również jej twórcami w pełnym tego słowa znaczeniu. Człowiek tworzył sobie rozmaite wyobrażenia na temat sposobu, w jaki dokonywało się to natchnienie. Już najwcześniejsi pisarze Kościoła używali różnych środków, by to wyrazić. Na przykład wyobrażano sobie, że ewangeliści są dla Ducha Świętego tym, czym dla ludzi instrumenty muzyczne. W średniowiecznej sztuce przedstawiano Ducha Świętego, który podpowiada do ucha, dyktuje ewangelistom poszczególne zdania.

Filon z Aleksandrii, teolog żydowski, stworzył pojęcie „natchnienia werbalnego”, to znaczy słownego natchnienia. Według niego Bóg jest w dosłownym rozumieniu twórcą i autorem Pisma Świętego. Pisarze świętych ksiąg (prorocy, apostołowie, ewangeliści itp.) są natomiast jedynie sekretarzami, którym Bóg dyktuje swoje słowa. Ten pogląd znalazł swe odbicie w wielu dziełach sztuki. Odnaleźć go można jeszcze w XVIII i XIX-wiecznej sztuce i wszędzie tam, gdzie istniało przekonanie o tym, że im mniej współdziałał człowiek przy powstawaniu Pisma Świętego, tym bardziej jest ono pochodzenia Bożego. W rzeczywistości takie ujęcie prowadzi do literalnego rozumienia każdego słowa, a przez to do zniekształcenia treści.

Dzisiejsza biblistyka przyjmuje, że treść Pisma Świętego pochodzi od Boga, ale wyrażona i spisana została przez ludzi. Pisarze natchnieni redagowali Ewangelie w sposób typowy dla piśmiennictwa swojej epoki – z jej możliwościami i ograniczeniami, ale wyrażając prawdy służące naszemu zbawieniu, nie popełniali błędów.

3.2. Kościół o natchnieniu Pisma Świętego

Nauczanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła odnoszące się do natchnienia Pisma Świętego chroni je przed błędnym rozumieniem i wyjaśnianiem. Nauka o natchnieniu Pisma Świętego obejmuje zupełnie inną rzeczywistość od tej, którą określamy natchnieniem, jakie posiadają na przykład artyści.

Ostatnie wyjaśnienia Urzędu Nauczycielskiego Kościoła o „natchnieniu Pisma Świętego” pochodzą z dokumentów Soboru Watykańskiego II. Podaje je Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum* (słowo Boże). Dokument ten w kolejnych numerach wyjaśnia rozumienie przez Kościół natchnienia:

„Prawdy przez Boga objawione, które są zawarte i wyrażone w Piśmie Świętym, spisane zostały pod natchnieniem Ducha Świętego. Albowiem święta Matka-Kościół uważa na podstawie wiary apostoelskiej księgi tak Starego, jak Nowego Testamentu w całości, ze wszystkimi ich częściami za święte i kanoniczne dlatego, że spisane pod natchnieniem Ducha Świętego (por. J 20, 31; 2 Tm 3, 16; 2 P 1, 19-21; 3, 15-16), Boga mają za autora i jako takie zostały Kościołowi przekazane. Do sporządzenia ksiąg świętych wybrał Bóg ludzi, którymi jako używającymi własnych zdolności i sił posłużył się, aby przy Jego działaniu w nich i przez nich, jako prawdziwi autorzy przekazali na piśmie to wszystko i tylko to, co On chciał.

Ponieważ więc wszystko, co twierdzą autorzy natchnieni, czyli hagiografowie, winno być uważane za stwierdzone przez Ducha Świętego, należy zatem uznawać, że księgi biblijne w sposób pewny, wiernie i bez błędu uczą prawdy, jaka z woli Bożej miała być przez Pismo Święte utrwalona dla naszego zbawienia. Dlatego «każde Pismo przez Boga natchnione użyteczne jest do pouczenia, do przekonywania, do napominania, do kształcenia w sprawiedliwości: by człowiek Boży stał się doskonały i do wszelkiego dobrego dzieła zaprawiony» (2 Tm 3, 16-17).

Ponieważ zaś Bóg w Piśmie Świętym przemawiał przez ludzi, na sposób ludzki, komentator Pisma Świętego chcąc poznać, co On zamierzał nam oznajmić, powinien uważnie badać, co hagiografowie w rzeczywistości chcieli wyrazić i co Bogu spodobało się ich słowami ujawnić.

Celem odszukania intencji hagiografów należy między innymi uwzględnić również «rodzaje literackie». Całkiem inaczej bowiem ujmuje się i wyraża prawdę w tekstach historycznych rozmaitego typu, czy prorockich, czy w poetyckich, czy innego rodzaju literackiego.

Musi więc komentator szukać sensu, jaki hagiograf w określonych okolicznościach, w warunkach swego czasu i swej kultury zamierzał wyrazić i rzeczywiście wyraził za pomocą rodzajów literackich, których w owym czasie używano. By zdobyć właściwe zrozumienie tego, co święty autor chciał na piśmie wyrazić, trzeba zwrócić należytą uwagę tak na owe zwyczaje, naturalne sposoby myślenia, mówienia i opowiadania, przyjęte w czasach hagiografa, jak i na sposoby, które zwykło się było stosować w owej epoce przy wzajemnym obcowaniu ludzi z sobą.

Lecz ponieważ Pismo Święte powinno być czytane i interpretowane w tym samym Duchu, w jakim zostało napisane, należy, celem wydobycia właściwego sensu świętych tekstów, nie mniej uważnie także uwzględniać treść i jedność całej Biblii, mając na oku żywą Tradycję całego Kościoła oraz analogię wiary. Zadaniem egzegetów jest pracować wedle tych zasad nad głębszym zrozumieniem i wyjaśnieniem sensu Pisma Świętego, aby dzięki badaniu przygotowawczemu sąd Kościoła nabywał dojrzałości. Albowiem wszystko to, co dotyczy sposobu interpretowania Pisma Świętego, podlega ostatecznie sądowi Kościoła, który ma od Boga polecenie i posłannictwo strzeżenia i wyjaśniania słowa Bożego.

W Piśmie Świętym więc objawia się – przy stałym zachowaniu Bożej prawdy i świętości – przedziwne «znížanie się» wiecznej Mądrości, «byśmy uczyli się o niewysłowionej dobroci Boga i o tym, jak bardzo dostosował się On w mowie, okazując przezorność i troskliwość względem naszej natury». Bo słowa Boże, językami ludzkimi wyrażone, upodobniły się do mowy ludzkiej, jak niegdyś Słowo Ojca Przedwiecznego, przyjąwszy słabe ciało ludzkie, upodobniło się do ludzi” (nr 11-13).

Mówiąc zatem o natchnieniu ksiąg Pisma Świętego, dokument Soboru Watykańskiego II zwraca uwagę na następujące sprawy:

- Pismo Święte zawiera i przekazuje prawdy dotyczące naszego zbawienia,
- Bóg w sposób decydujący współdziałał z osobą autora w redagowaniu Pisma Świętego,
- egzegeta ma obowiązek krytycznej, wnikliwej i dogłębnej oceny tekstów biblijnych pod kątem treści, którą autor natchniony chciał nam przekazać,
- biblistyka stoi w służbie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i ma pomagać w zrozumieniu zarówno Pisma Świętego, jak i Tradycji Kościoła,
- Objawienie osiągnęło swą pełnię w Jezusie Chrystusie.

DO ZAPAMIĘTANIA:

Księgi Pisma Świętego mają Boga za autora i jako takie zostały Kościołowi przekazane. Autorem Pisma Świętego trzeba także nazwać człowieka, bowiem do napisania ksiąg świętych Bóg wybrał ludzi. Posłużył się nimi jako używającymi własnych zdolności i sił. Ludzie ci, współdziałając z Bogiem, jako prawdziwi autorzy wyrazili i spisali to wszystko i tylko to, co On zamierzał przekazać. Współpraca Boga i człowieka w powstawaniu ksiąg Biblii jest tajemnicą.

3.3. Nieomyślność Pisma Świętego

Z nauką o natchnieniu ksiąg Pisma Świętego łączy się pytanie o nieomyślność i bezbłądność Biblii. Odpowiedź na nie znajdujemy we wspomnianym już dokumencie Soboru Watykańskiego II – w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum*. Czytamy w nim: „Ponieważ więc wszystko, co twierdzą autorzy natchnieni, czyli hagiografowie, winno być uważane za stwierdzone przez Ducha Świętego, należy zatem uznawać, że księgi biblijne w sposób pewny, wiernie i bez błędu uczą prawdy, jaka z woli Bożej miała być przez Pismo Święte utrwalona dla naszego zbawienia” (nr 11).

Należy zwrócić uwagę, że bezbłądność Biblii odnosi się tylko do spraw związanych ze zbawczym orędziem Boga. W pozostałych dziedzinach autorzy przekazują wiedzę i opinie swojej epoki. Przykładem tego może być List do Rzymian (5, 12-21). Paweł Apostoł mówi w nim o tym, że wszyscy ludzie wywodzą się od pary prarodzców. Mówiąc o pochodzeniu wszystkich ludzi od pierwszej pary prarodzców, chce podać

uzasadnienie dla konieczności zbawienia wszystkich ludzi. Nie chodziło mu zatem o wyjaśnienie początku ludzkości, lecz o nakreślenie sytuacji, w jakiej znaleźli się wszyscy ludzie, oraz zapewnienie, że są oni zdani na zbawienie w Jezusie Chrystusie, Zbawcy wszystkich.

Pismo Święte przekazuje Objawienie Boże. To Objawienie zostało wyrażone niedoskonałym językiem ludzkim. Tylko dzięki ludzkiemu językowi może ono być zrozumiane przez ludzi. Jest jednak rzeczą niemożliwą, by za pomocą ludzkich pojęć i ludzkiego języka w pełni oddać i odzwierciedlić rzeczywistość Bożą. Nasz język – a więc i język, którym posługuje się Biblia – próbuje ją wyrazić. Są to wypowiedzi prawdziwe, ale niepełne i niedoskonałe. Dlatego też poszczególne fragmenty Pisma Świętego należy odczytywać w kontekście całej jego treści, ogarniając szersze jego związki i zależności.

Taki sposób analizy dostrzegamy w teologii biblijnej, która, by odpowiedzieć na wskazane zagadnienie, bada nie tylko jeden fragment z Pisma, lecz porównuje wiele miejsc dotyczących tego samego tematu. Tak na przykład w wielu miejscach Pisma Świętego szuka odpowiedzi na pytanie o to, co Nowy Testament mówi o „naśladowaniu”, albo: jakie znaczenie w dziejach wiary posiadało słowo „Prawo”?

DO ZAPAMIĘTANIA:

Bezbłądność i nieomyślność Pisma Świętego odnosi się tylko i wyłącznie do prawd wiary. Pozostałe wypowiedzi natury przyrodniczej, historycznej itp. wyrażają stan wiedzy czasów, w których powstawały.

4. INTERPRETACJA ORAZ DOSTĘP DO PISMA ŚWIĘTEGO

Jak należy rozumieć Pismo Święte? Co powinniśmy sądzić o tych, którzy roszczą sobie prawo do komentowania Biblii i nie przyjmują innych jej interpretacji (np. takie sekty jak świadkowie Jehowy)? Kto nam powie, czy błądzimy, czy też poprawnie interpretujemy Pismo Święte?

Sobór Watykański II podkreśla, że każdy wierzący powinien mieć zagwarantowany szeroki dostęp do Pisma Świętego (Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, nr 22). W odnajdywaniu drogi do właściwego rozumienia tekstów Pisma Świętego mają dopomagać nauki biblijne. Korzystanie z ich osiągnięć jest konieczne, by nie zrażać się trudnościami, jakie napotyka się przy czytaniu Pisma Świętego, i nie rezygnować z osobistej lektury. Wielu zniechęconych trudnościami pozostawia wyjaśnianie Pisma Świętego księżom czy innym osobom duchownym. Taka postawa świadczy jednak o tym, że nie podchodzimy na serio do zadania zgłębiania treści wiary i pochopnie rezygnujemy z możliwości poznania jej podstaw u samego źródła.

Zaczynając czytanie tekstów Pisma Świętego, warto zastanowić się nad tym:

- Co przekazał autor danej księgi i co chciał w niej powiedzieć?
- Do czego zamierzał nas skłonić przez swój tekst?

Biblia chce przekazać czytelnikowi to, co jest istotne w jego życiu, w jego relacji z Bogiem i z ludźmi. Aby to sobie uświadomić, trzeba najpierw próbować zrozumieć dany tekst w taki sposób, w jaki był on rozumiany w czasach, kiedy go pisano. Ważne jest też uświadomienie sobie własnego nastawienia do tekstu i bagażu doświadczeń, z którymi do niego podchodzimy. Każdy z nas, czytając tekst Pisma Świętego, widzi go przez siebie tylko właściwe „okulary”. Są one niczym innym, jak zgromadzonymi w życiu doświadczeniami. Każdy czyta więc tekst Pisma Świętego z własnego punktu widzenia. „Osadzenie” czytelnika w rzeczywistości uzależnione jest między innymi od jego wieku, pochodzenia, wykształcenia, horyzontów myślowych, zaangażowania w sprawy wiary itp. Aby dobrze zrozumieć teksty Pisma Świętego, warto sobie uświadomić odrębność swojego punktu widzenia.

4.1. Nauki biblijne

Na współczesne nauki biblijne składają się trzy wielkie działy: hermeneutyka biblijna, egzegeza i teologia biblijna. **Hermeneutyka** wypracowuje i wyjaśnia zasady, od których zależy właściwe zrozumienie i interpretowanie Pisma Świętego. Hermeneutyka to nauka o zasadach interpretacji tekstów literackich i źródeł historycznych. Nauka ta zajmuje się i uczy właściwego stosowania tych zasad w celu odkrycia i zrozumienia sensu przekazu. Stosowanie wypracowanych przez hermeneutykę zasad i reguł wymaga nie tylko wiedzy, ale pewnego zmysłu i specjalnej umiejętności.

Przechodząc z kolei do hermeneutyki biblijnej, należy powiedzieć, że jest ona samodzielną dyscypliną naukową, która opracowuje zasady teoretyczne i praktyczne właściwego zrozumienia i interpretowania Pisma Świętego. Jej zadaniem jest odkrycie w Piśmie Świętym sensu, który Bóg zamierzył przekazać przez autora biblijnego. By temu zadaniu podołać, hermeneutyka biblijna wypracowuje, uzasadnia, precyzuje i objaśnia reguły teoretyczne, uczy je stosować przy odkrywaniu właściwego sensu tekstów Pisma Świętego. Hermeneutyka biblijna jest zatem sztuką, wiedzą teoretyczną i praktyczną. Nie wystarczy bowiem sama wiedza i znajomość zasad hermeneutycznych. Trzeba posiadać umiejętność takiego ich stosowania, aby odkryć właściwy sens perykop biblijnych.

Prace hermeneutyki biblijnej przebiegają na trzech poziomach. Pierwszy jej dział (noematyka) bada, jakie są rodzaje sensu biblijnego (wyrazowy, pełniejszy, integralny, typiczny). Kolejny dział hermeneutyki wypracowuje reguły i kryteria odczytywania sensu tekstu biblijnego (heurystyka). Odczytany sens perykopy biblijnej należy przekazać wierzącym w formie umożliwiającej jego przyjęcie, to znaczy uwzględniającej uwarunkowania adresata. Zajmuje się tym ostatni dział hermeneutyki (proforystyka).

Egzegeza biblijna jest nauką, która stosuje zasady hermeneutyczne. Nazywa się ją egzegezą od greckiego słowa *egzegeistai* – „wyjaśniać”. Wyniki długich i żmudnych prac wielu egzegetów możemy znaleźć w coraz liczniejszych tłumaczeniach Pisma Świętego, w komentarzach biblijnych, we wstępach do poszczególnych ksiąg i do całego Pisma Świętego, jak również w różnego rodzaju pracach naukowych.

Już w samym Piśmie Świętym odnajdujemy ślady wyjaśniania wcześniejszych tekstów biblijnych. Dzi-

siaj termin „egzegeza” stosujemy najczęściej do naukowych badań Pisma Świętego. Takie badania nie są prowadzone tylko w Kościele katolickim. Poza katolicką istnieje również egzegeza protestancka czy prawosławna. Swoistą egzegezę uprawiają przedstawiciele różnych sekt, na przykład świadkowie Jehowy. Istnieje też egzegeza liberalna – niezależna od wszelkich wyznań, a nawet marksistowska.

Właściwością egzegezy katolickiej, która odróżnia ją od wszystkich innych, jest samo rozumienie i podejście do Pisma Świętego. Podejście to wynika z dwóch podstawowych prawd, które stanowią o specyfice egzegezy katolickiej: Pismo Święte jest księgą natchnioną i księgą Kościoła. Dla każdego egzegety katolickiego Pismo Święte jest zatem nie tylko dokumentem historycznym, ale przede wszystkim księgą przez Boga natchnioną i jako taka powierzona Kościołowi, który uważa ją za „najwyższe prawidło wiary” i „źródło życia duchowego” (Konstytucja *Dei verbum*, nr 21).

Z tego wynikają wszystkie następne cechy charakterystyczne dla egzegezy katolickiej. Kościół w swoim rozumieniu Pisma Świętego i jego wyjaśnianiu może się powołać na samego Chrystusa jako swego Mistrza. Przyszedł On na świat po to, aby wypełnić Pisma, dlatego jest „zarazem pośrednikiem i pełnią Objawienia” (Konstytucja *Dei verbum*, nr 2). Jezus nauczył swoich uczniów nowego rozumienia i wyjaśniania ksiąg Starego Testamentu. Wreszcie zesłał im Ducha Świętego, aby dogłębnie zrozumieli słowa, czyny i wydarzenia z Jego życia i mogli je głosić całemu światu.

Takie rozumienie i wyjaśnianie Pisma Świętego można nazwać charyzmatycznym. Egzegezę charyzmatyczną uprawiali apostołowie i autorzy ksiąg Nowego Testamentu. Kościół apostołowski, prowadzony i poczynany przez Ducha Świętego, czytał księgi Starego Testamentu w świetle słów, wydarzeń i życia Jezusa, a przede wszystkim w świetle Jego śmierci i zmartwychwstania. Zawsze uwzględniał sytuację, potrzeby, wykształcenie, warunki polityczno-społeczne tych, którym głosił Dobrą Nowinę o Jezusie. Aby mogli ją zrozumieć, posługiwał się ich sposobem wyrażania myśli, pisania i przemawiania. Tę charyzmatyczną egzegezę pierwotnego Kościoła możemy odnaleźć i badać w pismach Nowego Testamentu, ponieważ zostało w nim utrwalone zarówno samo orędzie, jak i sposoby jego przekazywania.

Pozostaje nam jeszcze wyjaśnić, co należy rozumieć pod pojęciem **teologii biblijnej**. Otóż w ostatnich dziesięcioleciach rozwijają się prace naukowe, które opracowują myśl teologiczną księgi, grupy ksiąg, całego Pisma Świętego lub poszczególnego autora biblijnego. W oparciu o wyniki badań hermeneutyczno-egzegetycznych teologowie opracowują większe syntezы tematów, prawd i zagadnień zawartych w Piśmie Świętym. Istnieje już wiele opracowań teologii Starego i Nowego Testamentu, św. Pawła, poszczególnych Ewangelii lub takich tematów, jak biblijna nauka o Bogu, człowieku, stworzeniu, grzechu itp.

Podsumowując, można powiedzieć, że na współczesne nauki biblijne składają się trzy wielkie działy: hermeneutyka biblijna, egzegeza i teologia biblijna. Hermeneutyka wypracowuje zasady i reguły, od których zależy właściwe rozumienie i wyjaśnianie tekstów biblijnych. Egzegeza stosuje je do poszczególnych tekstów i ksiąg Pisma Świętego. W oparciu o wyniki badań hermeneutyczno-egzegetycznych teologia biblijna opracowuje wielkie syntezы teologiczne.

Najbardziej znaną metodą interpretowania Pisma Świętego jest metoda historyczno-krytyczna, która wykorzystuje sposoby stosowane w literaturoznawstwie czy w naukach historycznych. Dokonując historyczno-krytycznej interpretacji tekstu, posługujemy się szeregiem metod:

– **Krytyka tekstu.** Ponieważ w oryginale nie zachowała się żadna z ksiąg Biblii, a poszczególne rękopisy różnią się między sobą, krytyka tekstu stara się zrekonstruować tekst pierwotny, aby był on w największym stopniu wierny oryginałowi. W tym celu porównuje się stare rękopisy ksiąg Pisma Świętego i inne świadectwa tekstu, stosując przy tym złożone zasady analizy porównawczej.

– **Krytyka literacka.** Jej zadaniem jest zbadanie spójności i kompozycji tekstu Pisma Świętego. W tym celu tekst dzieli się na mniejsze fragmenty. Z występujących między nimi różnic, niespójności tekstu, nieoczekiwanych i zaskakujących przeskoków myślowych wnioskujemy o etapach pracy redakcyjnej autora natchnionego – możemy na przykład odkryć, że do tekstu pierwotnego zostały w późniejszym okresie dodane nowe elementy (por. Flp 2, 5-11; znajdujemy w nim napomnienie oraz hymn przejęty od Kościoła pierwotnego).

Ćwiczenie: Proszę dokonać podziału podanego tekstu (Mk 1, 21-39) na krótsze, spójne fragmenty:

21 – „Przyszli do Kafarnaum. Zaraz w szabat wszedł do synagogi i nauczał.

22 – Zdumiewali się Jego nauką: uczył ich bowiem jak ten, który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie.

23 – Był właśnie w synagodze człowiek opętany przez ducha nieczystego. Zaczął on wołać:

24 – «Czego chcesz od nas, Jezusie Nazarejczyku? Przyszedłeś nas zgubić. Wiem, kto jesteś: Święty Boży».

- 25 – Lecz Jezus rozkazał mu surowo: «Milcz i wyjdź z niego».
- 26 – Wtedy duch nieczysty zaczął go targać i z głośnym krzykiem wyszedł z niego.
- 27 – A wszyscy się zdumiali, tak że jeden drugiego pytał: «Co to jest? Nowa jakaś nauka z mocą. Nawet duchom nieczystym rozkazuje i są Mu posłuszne».
- 28 – I wnet rozeszła się wieść o Nim wszędzie po całej okolicznej krainie galilejskiej.
- 29 – Zaraz po wyjściu z synagogi poszedł z Jakubem i Janem do domu Szymona i Andrzeja.
- 30 – Teściowa zaś Szymona leżała w gorączce. Zaraz powiedzieli Mu o niej.
- 31 – On zbliżył się do niej i ujawszy ją za rękę, podniósł. Gorączka ją opuściła i usługiwała im.
- 32 – Z nastaniem wieczora, gdy słońce zaszło, przynosili do Niego wszystkich chorych i opętanych;
- 33 – i całe miasto było zebrane u drzwi.
- 34 – Uzdrowił wielu dotkniętych rozmaitymi chorobami i wiele złych duchów wyrzucił, lecz nie pozwalał złym duchom mówić, ponieważ wiedziały, kim On jest.
- 35 – Nad ranem, gdy jeszcze było ciemno, wstał, wyszedł i udał się na miejsce pustynne i tam się modlił.
- 36 – Pośpieszył za Nim Szymon z towarzyszami
- 37 – a gdy Go znaleźli, powiedzieli Mu: «Wszyscy Cię szukają».
- 38 – Lecz On rzekł do nich: «Pójdźmy gdzie indziej, do sąsiednich miejscowości, abym i tam mógł nauczać, bo na to wyszedłem».
- 39 – I chodził po całej Galilei, nauczając w ich synagogach i wyrzucając złe duchy”.

Tekst ten powinien zostać podzielony w następujący sposób: 21-22.23-28.29 – 31.32-34.35-39.

– **Metoda historii form.** Opieramy się w niej na założeniu, że każda wypowiedź słowna ma pewną określoną formę. Badając formę, można dotrzeć do oryginalnego, pierwotnego sensu wypowiedzi (tzn. kerygmy) danego tekstu biblijnego. Metoda bada:

a) jaki jest to rodzaj literacki (gatunek literacki), czy jest to na przykład przypowieść, opowieść o cudzie, modlitwa, przykazanie, list, pieśń, mowa itp.,

b) przy jakiej okazji, w jakich okolicznościach wypowiedziano, sformułowano i spisano dany tekst. Każdy tekst biblijny wyrósł bowiem z określonej sytuacji życiowej i powinien być do życia odniesiony,

c) rozwój danego gatunku. Ewangelia św. Mateusza (5, 3 nn.) zapożycza na przykład znaną ze Starego Testamentu formę błogosławieństwa (por. Ps 1; Ps 119) i dostosowuje ją do potrzeb głoszenia orędzia Chrystusa. Są one różne od form przyjętych na przykład przez św. Łukasza (Łk 6, 20 nn.).

– **Metoda historii redakcji.** Przyjmując za punkt wyjścia kanoniczny tekst biblijny, za pomocą tej metody staramy się dociec, jakiej pracy dokonał ostatni autor, to znaczy w jaki sposób zredagował dostępny mu materiał. W metodzie tej szczególną uwagę zwraca się na słowa wiążące ze sobą poszczególne fragmenty, na przykład: „Po tych wydarzeniach”, „Kiedy Jezus... uczynił”. Najistotniejsza jest przy tym kwestia treści przekazywanego orędzia (por. Mt 4, 1-11 z Mk 1, 12 nn.).

Oprócz tych zasadniczych kroków metody historyczno-krytycznej stosuje się szereg innych metod w zależności od charakterystyki badanego tekstu. Są to na przykład:

– Metoda historii przekazu. Za pomocą tej metody usiłuje się odpowiedzieć na pytania, czy istnieją wcześniejsze formy przekazu sprzed napisania tekstu oraz w jaki sposób dany tekst biblijny był głoszony przed jego spisaniem.

– Metoda porównania religijno-historycznego. Biblia powstała w określonym czasie, w granicach określonej kultury. Również i Nowy Testament posługuje się środkami językowymi ówczesnych czasów, aby wyrazić sposób, w jaki Bóg objawia się w Chrystusie i przez Chrystusa. Studia porównawcze pozwalają odkryć te środki.

W ostatnich latach uczyniono próby odczytania Biblii z wykorzystaniem metod stosowanych w różnych dziedzinach nauk humanistycznych (socjologii, psychologii, teorii komunikacji). Nie są to jeszcze tak wykształcone metody, jak historyczno-krytyczne. Mogą one jednak znacznie ubogacić nasz kontakt z tekstami biblijnymi. Do najważniejszych spośród nowych metod interpretacji Pisma Świętego zalicza się metody lingwistyczne (wyjaśnianie za pomocą współczesnych osiągnięć w dziedzinie językoznawstwa, na przykład nauki o języku jako środku komunikacji).

Pod koniec XIX wieku zauważamy wzrastające zainteresowanie naukami biblijnymi. W 1943 roku papież Pius XII wydaną przez siebie encykliką *Divino afflante Spiritu* wsparł rozwój nauk biblijnych w Kościele

katolickim. Kwestie rozumienia i interpretowania Pisma Świętego zostały podjęte w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* opublikowanej jako jeden z dokumentów Soboru Watykańskiego II w 1965 roku. W dokumencie tym znajdujemy potwierdzenie prowadzenia badań nad Pismem Świętym. „Ponieważ zaś Bóg w Piśmie Świętym przemawiał przez ludzi na sposób ludzki, komentator Pisma Świętego, chcąc poznać, co On zamierzał nam oznajmić, powinien uważnie badać, co hagiografowie w rzeczywistości chcieli wyrazić i co Bogu spodobało się ich słowami ujawnić” (nr 12). Biorąc do ręki Pismo Święte, nie można bowiem zapominać, że opowiada ono ludzkim językiem o objawiającym się w słowach i czynach Bogu. Można powiedzieć, że Biblia relacjonuje wydarzenia, jakie miały miejsce w przeszłości, wskazując na ich aktualne znaczenie. Poszczególne teksty biblijne niosą w sobie wezwanie, apel, pouczenie skierowane do czytelnika (słuchacza). Krótką historię interpretacji Pisma Świętego, przegląd istniejących metod interpretacji, a także różnego rodzaju podejścia do Pisma Świętego przedstawia dokument Papieskiej Komisji Biblijnej Interpretacja Biblii w Kościele z 1993 roku.

DO ZAPAMIĘTANIA:

Nauki biblijne pomagają poprawnie czytać Pismo Święte. Uczą odkrywać sens poszczególnych jego perykop oraz zawarte w nich orędzie wraz z wezwaniem skierowanym do człowieka.

4.2. Pomoc w osobistym kontakcie z Pismem Świętym

4.2.1. Egzystencjalny kontakt z Pismem Świętym

Same badania naukowe nad Biblią nie wystarczają. Konieczny jest też osobisty kontakt z tekstem. Dla wspólnoty kościelnej oraz w indywidualnym życiu wiary nie wystarcza bowiem wiedzieć, co dany tekst biblijny miał przekazać ludziom żyjącym przed dwoma tysiącami lat. Nauki biblijne nie mogą być uważane za cel sam w sobie. One mają służyć lepszemu zrozumieniu przekazywanego orędzia Chrystusa. Jezus nie może być przez nas odkrywany tylko jako interesująca postać, która decydująco wpłynęła na losy świata i wskazała ludzkości nowe perspektywy odkrywania sensu życia. Jezus nie może być też ukazywany jedynie jako rewolucjonista w potocznym tego słowa znaczeniu. Nie jest On również tylko i wyłącznie człowiekiem. Winien być odkrywany i przyjmowany jako Ten, który niesie w sobie powyższe ideały, ale też jako Ten, który jest jeszcze kimś więcej. Biblia jest dokumentem potwierdzającym zbawcze znaczenie Jezusa Chrystusa, który jest dla wierzących w ich ziemskim pielgrzymowaniu Drogą, Prawdą i Życiem (por. J 14, 6).

Pismo Święte uczy, że chrześcijanin winien żyć tym przekonaniem i w oparciu o nie kształtować swe życie. Pokazuje też, jak należy to czynić na drodze wiary. Przekazywane w Biblii orędzie należy odczytywać w połączeniu z określonym czasem i konkretną sytuacją. Wówczas dopiero zarówno indywidualna osoba, jak i wspólnota chrześcijańska znajdują za jej pośrednictwem pocieszenie, pomoc, wskazówkę, nadzieję płynącą z orędzia głoszonego przez Jezusa.

Sprawdzonym sposobem owocnego kontaktu z Pismem Świętym jest lektura duchowa. Na czym ma ona polegać? Oto kilka wskazówek:

1. Czytaniu tekstów Pisma Świętego winno towarzyszyć skupienie. Do tego, by móc wsłuchać się w słowo Boże, należy koniecznie uwolnić się od całego balastu codziennych spraw. Rzeczy te powinny zejść na drugi plan, by nie być przeszkodą w modlitwie.
2. Prosimy Ducha Świętego o kierownictwo, by móc właściwie zrozumieć rozważany tekst i przy jego pomocy znaleźć rozwiązanie trudnych sytuacji życiowych.
3. Za przedmiot lektury Pisma Świętego można brać na przykład czytania z niedzielnej liturgii słowa, może to być lektura ciągła, teksty Pisma Świętego zawarte w książkach o tematyce religijnej itp.
4. Rozważanie i szukanie sensu czytanego tekstu uzupełniamy lekturą odpowiednich komentarzy.
5. Staramy się na podstawie przeczytanego tekstu dokonać jego syntezy.
6. Przeczytany tekst Pisma Świętego czynimy podstawą modlitwy. Dziękujemy Bogu za Jego słowo i prosimy, by wydało w naszym życiu owoc.

4.2.2. Medytacja nad tekstami Pisma Świętego

Istnieją różne formy medytacji biblijnej. W Kościele od dawna istniała forma rozważania Pisma Świętego zwana *lectio divina*. Stosowana była przede wszystkim w klasztorach i wspólnotach zakonnych. Jest ona

praktykowana także w naszych czasach. Jej charakterystyczne etapy związane są z trzema rodzajami pytań:

1. Kto i gdzie działa w opowiadającym tekście biblijnym? Jakie zmiany dokonują się w opowiadającym tekście i w jakim czasie? Co zostało w tekście powiedziane? Co w związku z wydarzeniami opowiadany w tekście muszę (musimy) uczynić?

2. Jakie odczucia wywołuje we mnie rozważany tekst? Jakie budzi uczucia? Co odczuwam podczas jego lektury?

3. Co zmienia się we mnie pod wpływem rozważanego tekstu? Co pragnę pod jego wpływem uczynić?

Oprócz tej „starej” formy rozważania tekstu biblijnego istnieje dziś cały szereg innych form medytacji. Każda z nich ostatecznie ma prowadzić do wewnętrznego doświadczenia i przyjęcia przez człowieka Bożego słowa. Należy przy tym zwrócić uwagę na konieczność nabywania umiejętności otwarcia się i słuchania słowa Bożego, a więc wszystkiego tego, co Bóg pragnie nam przekazać w słowach Pisma Świętego o szeroko rozumianej egzystencji człowieka, o sensie i wartości jego życia itp.

Przedmiotem medytacji mogą być poszczególne słowa Pisma Świętego (np. „Ja jestem Dobrym Pasterzem”), pieśni oparte na motywach biblijnych, obrazy o tematyce biblijnej. Podobnie przedmiotem takiej medytacji może być Droga krzyżowa bądź poszczególne jej stacje albo tajemnice różańcowe. Nabożeństwa te rozważają bowiem istotne tajemnice wiary, tajemnice zbawienia. Przedstawione powyżej, a także inne formy medytacji przygotowują i wspierają rozwój życia religijnego, to znaczy coraz głębszą relację z Bogiem.

4.2.3. Metody czytania Pisma Świętego

Pocieszającym „znakiem naszych czasów” jest to, że coraz więcej osób zaczyna wspólnie czytać Pismo Święte. W dążeniu tym w szczególny sposób zostaje wyrażony fakt, że Biblia jest księgą wspólnoty. W zasadzie istnieją dwie formy lektury biblijnej we wspólnocie. Są nimi: rozmowa biblijna oraz praca z tekstami biblijnymi.

W **rozmowie biblijnej** winno się uwzględniać takie elementy, jak:

- zwrócenie się do Boga, w którym wyrażamy wiarę w to, że On przemawia na kartach Pisma Świętego,
- odczytanie tekstu Pisma Świętego,
- refleksja nad przeczytanym tekstem Pisma Świętego,
- chwila ciszy,
- wzajemne dzielenie się tym, co w tekście nas poruszyło,
- zastanawianie się nad konkretnym wezwaniem Bożym zawartym w czytany i rozważany tekście Pisma Świętego,
- modlitwa.

Przedstawiając istotne elementy pracy z tekstami biblijnymi, zwróćmy uwagę, że chodzi w niej o uwzględnienie dwóch biegunów, które stanowi z jednej strony opracowywany tekst Pisma Świętego, a z drugiej – moja osoba (my). Należy przy tym pamiętać, że do tego, aby tekst mógł do nas przemówić, potrzebne jest uprzednie jego zrozumienie. Chodzi więc o zrozumienie tekstu, a także otwarcie się na dialog z zawartą w nim treścią. Pomocą we wspólnym czytaniu i pracy z tekstem Pisma Świętego mogą być pytania w rodzaju:

- Co stanowi centralną wypowiedź czytanego fragmentu Biblii?
- Czego w tekście nie rozumiem?
- Jakie dostrzegam związki opracowywanego tekstu Pisma Świętego z innymi tekstami, względnie z kościelnymi świętami czy może pieśniami?
- Co w tekście budzi moje szczególne zainteresowanie?
- Z jakim fragmentem czytanego i opracowywanego tekstu trudno mi się pogodzić?
- Co mogę (możemy) uczynić z opracowywanym tekstem? (np. nadać mu tytuł, napisać komuś list związany z odkrytymi w tekście wartościami, wykonać do niego ilustrację itp.).

DO ZAPAMIĘTANIA:

Oprócz naukowych metod interpretacji Biblii istnieją też inne, dostępne wszystkim wierzącym, formy kontaktu z Pismem Świętym. Nazwaliśmy je „osobistym”, „egzystencjalnym” kontaktem z Pismem Świętym. Dążenie do poznania i rozumienia Biblii oraz życie oparte na zawartym w niej orędziu jest zadaniem stojącym przed każdym wierzącym. Duch Chrystusa sprawia, że każdy ochrzczony zdolny jest do lektury Pisma Świętego.

5. TEKSTY NOWEGO TESTAMENTU

5.1. Nowy Testament: księga Kościoła i wspólnoty (kanon Nowego Testamentu)

Już wcześniej przedstawiliśmy proces powstawania ksiąg Nowego Testamentu. Powiedzieliśmy, że powstawały one w czterech etapach:

- a. życie i działalność Jezusa,
- b. głoszenie Jezusowego orędzia przez apostołów,
- c. spisywanie słów i czynów Jezusa,
- d. formowanie się kanonu Pisma Świętego.

W tym miejscu zajmiemy się czwartym etapem, który polegał na uformowaniu się i ogłoszeniu przez Kościół kanonu ksiąg Pisma Świętego. „Kanon Pisma Świętego to spis ksiąg natchnionych przez Boga, czyli zbiór ksiąg Starego i Nowego Testamentu. Razem z Tradycją jest on dla Kościoła regułą wiary i zasadą życia chrześcijańskiego. W I wieku po Chrystusie istniały dwa zbiory ksiąg Starego Testamentu: tzw. Biblia hebrajska Żydów palestyńskich i Biblia grecka, nazywana Septuagintą (nazwa ta pochodzi od liczby siedemdziesięciu domniemyanych jej tłumaczy). Ta ostatnia była greckim tłumaczeniem Biblii hebrajskiej, przeznaczonym dla Żydów żyjących w diasporze, czyli w rozproszeniu poza Palestyną, i mówiących językiem greckim. Zawierała ona siedem dalszych ksiąg natchnionych (Tb, Jdt, Ba, Mdr, Syr, 1-2 Mch), których nie ma w Biblii hebrajskiej. Kościół od początku przyjął i uznał za swoją Biblię grecką, czyli Septuagintę.

W drugiej połowie I wieku zaczęły się pojawiać różne pisma i księgi związane z życiem i działalnością Jezusa. Na przełomie I i II wieku istniały już wszystkie księgi Pisma Świętego Nowego Testamentu. I chociaż w tym czasie nie istniał jeszcze oficjalny kanon ksiąg Nowego Testamentu, panowała jednomyślność co do tego, które pisma są natchnione, a które nie. Kościół przyjął zatem skład kanonu zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu oraz ich autentyczną interpretację od Jezusa i apostołów. Wątpliwości niektórych teologów i Kościołów lokalnych zaczęły się pojawiać dopiero pod koniec II wieku i trwały mniej więcej do V wieku. Dotyczyły one natchnienia ksiąg nie objętych Biblią hebrajską, a z Nowego Testamentu: Hbr, Jk, 2 P, 2-3 J, Jud oraz Apokalipsy.

W tej sytuacji zabrali głos Ojcowie Kościoła i synody lokalne. I tak na przykład św. Atanazy podał w 367 roku listę ksiąg Nowego Testamentu jako «źródło zbawienia». Dzięki temu wątpliwości powoli wygasły, księgi, dawniej wątpliwe, które ostatecznie weszły do kanonu, nazwano księgami deuterokanonicznymi (od gr. *deuteros* – „drugi”) w odróżnieniu od ksiąg protokanonicznych (od gr. *protos* – „pierwszy”), których natchnienie nigdy nie było poddawane w wątpliwość. Powyższe nazewnictwo pochodzi od Sykstusa Sieneńskiego (zm. 1569).

Spory odżyły znów w czasie reformacji. Protestantyzm odrzucił bowiem wszystkie księgi deuterokanoniczne Starego Testamentu i niektóre Nowego, zaliczając je do apokryfów. Odpowiedzią na ten błędny pogląd był dekret Soboru Trydenckiego z 1546 roku, który w formie definicji dogmatycznej potwierdził dotychczasowy wykaz kanonicznych ksiąg Pisma Świętego zawierający wszystkie księgi, zarówno proto-, jak i deuterokanoniczne. Dekret ten zakończył definitywnie wszelkie spory i wątpliwości na temat kanonu Pisma Świętego.

Ilość ksiąg Pisma Świętego w ramach ustalonego kanonu podawana jest różnie, w zależności od tego, czy księgi Lamentacji i List Jeremiasza (6 rozdział Księgi Barucha) uwzględniane są jako osobne księgi czy też nie. Biblia Tysiąclecia [którą posługujemy się na naszym kursie] przyjmuje jedynie Księgę Lamentacji jako osobną, liczy więc 73 księgi. Inne wydania stosują niekiedy odmienne tytuły poszczególnych ksiąg” (T. Loska, *Kanon Pisma Świętego, w: Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży*, s. 101).

5.2. Kryteria rozstrzygające o kanoniczności ksiąg nowotestamentowych

Oprócz ksiąg Nowego Testamentu istnieją jeszcze inne pisma opowiadające o tajemnicy Jezusa, których jednak nie zaliczono do kanonu Nowego Testamentu. Pism tych Kościół nie uznał za natchnione, a w konsekwencji za kanoniczne. Nazywamy je „apokryfami”. Do tego rodzaju pism zaliczamy na przykład Ewangelię Tomasza, Protoewangelię Jakuba, Pseudoewangelię Mateusza.

Dlaczego tych ksiąg nie włączono do kanonu Pisma Świętego? Czy Kościół kierował się, ustalając kanon ksiąg natchnionych? „Bóg udzielił takiego objawienia Kościołowi. [...] trzeba przebadać Tradycję Kościołów w pierwszym rzędzie II wieku, by stwierdzić, które księgi uważano za Słowo Boże. Autorytatywnej i definitywnej wypowiedzi w tym względzie udziela wyłącznie żywe Magisterium Kościoła. Bo tylko ono samo, uważnie słuchając Słowa Bożego, może podać autorytatywną interpretację Słowa Bożego – pisanego i przekazywanego, w tym wypadku normatywnej Tradycji Apostolskiej” (P. Leks, „*Słowo Twoje jest Prawdą*”. *Charyzmat natchnienia biblijnego*, Katowice 1997, s. 76-77).

Trzeba zatem stwierdzić, że „istnieje jedno i to samo kryterium natchnienia i kanoniczności ksiąg świętych. Jest nim podane przez nieomylny Nauczycielski Urząd Kościoła nauczanie Chrystusa i apostołów; innymi słowy: tradycja Bosko-apostolska” (*Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań – Warszawa 1986, s. 74). Przytacza się jeszcze inne kryteria kanoniczności, które jednak same nie są wystarczające do rozstrzygnięcia o tym, czy księga jest natchniona i czy należy do kanonu. Takimi niewystarczającymi kryteriami są:

- „Czytanie liturgiczne jakiejś księgi w kościele jako księgi Pisma Świętego,
- apostołskie pochodzenie księgi, które może polegać na tym, że albo apostoł był jej autorem, albo autor oparł jej treść na informacjach, katechezach lub nauczaniu apostołskim,
- budująca treść, zgodna z nauką proroków oraz hagiografów Nowego Testamentu” (*Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, s. 74).

Można zatem powiedzieć, że apokryfy nie spełniają wszystkich kryteriów potwierdzających ich natchnienie i kanoniczność, dlatego nie zostały zaliczone do kanonu ksiąg natchnionych – ksiąg Kościoła.

5.3. Przekłady Pisma Świętego i świadectwa tekstu Nowego Testamentu

Wszystkie księgi Nowego Testamentu spisane zostały pierwotnie w języku greckim. Żadna z tych ksiąg nie zachowała się, niestety, w oryginale. Przyczyną tego była zła jakość materiału, na którym zostały zapisane. Stąd tak ważne stały się kopie, odpisy tych ksiąg. Praca kopisty była sztuką stojącą wówczas na wysokim poziomie. Wykonywano ją w słynnych szkołach kopistów. Kopiści nie ustrzegli się jednak pomyłek. Popelnione błędy w trakcie przepisywania wprowadziły do tekstu pewne zmiany w porównaniu z oryginałem.

Sporządzanie kopii już na początku II wieku stawało się niemal koniecznością, jako że wiara chrześcijańska rozszerzała się i swym zasięgiem obejmowała coraz to nowe obszary. Co więcej, konieczne stały się także tłumaczenia Biblii na inne języki, jako że język oryginalny ksiąg Pisma Świętego przestawał być ogólnodostępnym. Także w przypadku tłumaczeń zaczęły się pojawiać kolejne trudności. Nie można bowiem zapominać, że każdy język dysponuje specyficznym dla siebie słownictwem, zwrotami, przenośniami. Wszystkie te cechy posiadał także język, w którym zostały napisane księgi biblijne, a które nie sposób dosłownie przetłumaczyć na inne języki. Stąd też przed każdym tłumaczem stoi niełatwe zadanie, by w przekładzie jak najwierniej oddać sens tego, co przekazał w oryginale autor natchniony. Tym niemniej każde tłumaczenie staje się siłą rzeczy interpretacją tekstu oryginalnego. Do najnowszych czasów dla Kościoła katolickiego miarodajnym tłumaczeniem Pisma Świętego było łacińskie tłumaczenie, tzw. Wulgata, dokonane przez św. Hieronima (zm. 420). Od 1979 roku zastąpiła je tzw. Neowulgata. Jest to nowe tłumaczenie Pisma Świętego z języków oryginalnych na język łaciński, uwzględniające współczesne zasady przekładu tekstu. W Polsce najważniejszym katolickim tłumaczeniem Biblii na język narodowy była Biblia Jakuba Wujka (pierwsze wydanie w 1599 roku), którą zastąpiła dopiero Biblia Tysiąclecia przetłumaczona z inicjatywy benedyktynów tyńskich (pierwsze wydanie w 1966 roku).

Z biegiem czasu odnaleziono ponad 5000 różnych odpisów tekstów Nowego Testamentu. Niektóre z nich są prawie tak stare, jak pierwotny tekst Pisma Świętego. Najstarszym odnalezionym tekstem Nowego Testamentu jest papirus oznaczony symbolem „P52” pochodzący z 125 roku, a więc zaledwie około 30 lat po powstaniu tekstu oryginalnego. Zawiera on fragmenty z Ewangelii św. Jana (J 18, 31-33.37).

Bardzo istotne są zachowane kodeksy, które stanowią dziś podstawę tekstu Pisma Świętego. Oto przekłady kilku ważniejszych kodeksów zawierających tekst Nowego Testamentu i greckiego Starego Testamentu (Septuaginty):

KURS BIBLIJNY

Nazwa	Czas powstania	Treść
Codex Vaticanus	Około 340 roku	Grecki tekst całego Pisma Świętego (z wyj. 1-2 Tm, Tt, Flm, Ap)
Codex Sinaiticus	Po 350 roku	Grecki tekst całego Pisma Świętego (z wyjątkami)
Codex Alexandrinus	Po 450 roku	Grecki tekst całego Pisma Świętego (bez fragm. Mt, J, 2 Kor)
Codex Ehraemi Rescriptus (zapisany ponownie na starym tekście)	Około 450 roku	Fragmenty wszystkich ksiąg ST i NT

Z licznych odpisów i tłumaczeń Biblii wynikają różnice w oddawaniu jej treści. Mamy do czynienia z tzw. „wariantem czytania”.

Na podstawie metody porównywania różnych rękopisów naukowcy zajmujący się krytyką tekstu zrekonstruowali tekst odpowiadający z dużym prawdopodobieństwem oryginałowi. Na podstawie ich badań można powiedzieć, że tekst Pisma Świętego jest tekstem wiarygodnym i wiernym oryginałowi.

DO ZAPAMIĘTANIA:

Dzięki mozolnej pracy egzegetów i językoznawców możemy przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że dostępny dzisiaj tekst Biblii zgodny jest z jego pierwotnym brzmieniem.

6. PISMO ŚWIĘTE: KSIĘGA ŻYCIA

Pismo Święte ma być dla nas drogowskazem w życiu, a w zasadzie czymś jeszcze więcej – jego źródłem. Winniśmy opierać życie na przekazanym na kartach Pisma Świętego orędziu Bożym, jak to było w czasach Kościoła pierwotnego.

„Jakkolwiek Pismo Święte stało się w pewnym sensie własnością całej ludzkości, jest ono przede wszystkim księgą Kościoła. Jest to oczywiste w odniesieniu do Nowego Testamentu, to samo trzeba jednak powiedzieć o księgach Starego Testamentu. Wszystkie bowiem zawarte w nim proroctwa, obietnice i zapowiedzi wypełniły się w Jezusie Chrystusie i są przez Niego nadal wypełniane w Kościele. Stąd też Stary Testament jest adresowany nie tylko do Izraela, ale przede wszystkim do Kościoła. Stanowi organiczną całość z Nowym Testamentem.

Od początku Pismo Święte stało w centrum życia pierwotnego Kościoła. Posługiwał się nim w swojej działalności misyjnej i duszpasterskiej, w liturgii, w modlitwie wspólnotowej i indywidualnej, uważał je zarówno za księgę Objawienia, jak i skarbiec modlitw. Tę samą rolę Pismo Święte odgrywało w czasach Ojców Apostolskich i Ojców Kościoła (od II wieku aż po średniowiecze). W oparciu o nie nauczali oni prawd wiary, bronili go przed błędami, ukazywali drogę życia chrześcijańskiego i prowadzili wiernych do świętości. W ten sposób rozwijała się teologia, której duszą było Pismo Święte.

W średniowieczu osłabł bezpośredni kontakt z Pismem Świętym. Było to związane z wejściem do Kościoła licznych ludów północnej, środkowej i wschodniej Europy. Brakowało pełnych przekładów na języki nowo nawróconych ludów, rzadka była umiejętność czytania i nieliczne dobrze wykształcone duchowieństwo. Wierni mieli jedynie pośredni dostęp do Pisma Świętego poprzez kazania, katechizację, a także misteria i sztukę – witraże, rzeźby, mozaiki i malowidła przedstawiające dzieje biblijne (czyli tzw. «Biblię ubogich»).

W następnych wiekach sytuacja jeszcze uległa pogorszeniu: nauczanie, katechizacja i kaznodziejstwo coraz mniej było przepojone duchem biblijnym. Zaniedbano systematycznego wyjaśniania wiernym Pisma Świętego, zanikła prywatna lektura biblijna. Wszystko to doprowadziło do powszechnej jego nieznajomości, która w XVIII i XIX wieku osiągnęła swój szczyt. Duży wpływ na ten kryzys miał protestantyzm. Aż do końca średniowiecza Kościół nie miał żadnych powodów, aby ograniczać czytanie Pisma Świętego. Przeciwnie, zawsze zalecał je wiernym i często obdarzał odpustami. Dopiero w czasach reformacji zaszły poważne zmiany w swobodnym czytaniu i studiowaniu go. Protestantyzm przyjął bowiem zasadę, że każdy ma prawo czytać i wyjaśniać Pismo Święte bez uwzględniania Tradycji i Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, ponieważ może liczyć na światło i pomoc Ducha Świętego. Protestanci zaczęli tłumaczyć Pismo Święte na języki narodowe i wydawać je bez jakiegokolwiek kontroli kościelnej. Takie traktowanie Pisma Świętego stało się powodem poważnych błędów. Kościół wprowadził wówczas pewne przepisy dyscyplinarne dotyczące wydawania i czytania Pisma Świętego. Papież Paweł IV (1559) zakazał katolikom czytać Pismo Święte przetłumaczone bez specjalnego pozwolenia Stolicy Apostolskiej na język ojczysty. Czytać można było tylko wydania zaaprobowane przez Stolicę Świętą i zaopatrzone w odpowiednie wyjaśnienia. Kościół natomiast nigdy nie wydawał ogólnego zakazu czytania Pisma Świętego. Dalszą przyczyną narastania kryzysu biblijnego była egzegeza liberalna i modernizm, potępiony przez Kościół (1907). Nurty te podważały nadprzyrodzony charakter Pisma Świętego, jego wiarygodność, natchnienie oraz kompetencje Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Dezorientacja, którą wprowadziły w kręgi uczonych, zahamowała w pewnym stopniu badania nad Pismem Świętym, a w konsekwencji również nauczanie biblijne wiernych.

Taka sytuacja nie mogła trwać długo. Pod koniec XIX wieku rozpoczęła się wielka odnowa biblijna, trwająca do dziś. Miała ona swe źródło zarówno w nowych tendencjach teologii, dążącej do przywrócenia Pismu Świętemu należytego mu miejsca w duszpasterstwie, katechezie, przepowiadaniu i liturgii, jak i w ruchu odnowy liturgiczno-katechetycznej, który objął szerokie rzesze wiernych. Decydującą rolę odegrały encykliki: Leona XIII: *Bóg w swojej opatrności* – 1893; Benedykta XV: *Zbawienie rodzaju ludzkiego* – 1917, i Duch Pocieszyciel – 1920, i wreszcie Piusa XII: *Pod tchnieniem Ducha Bożego* – 1943. Ta ostatnia nazwana została «wielką kartą bibliistyki katolickiej» (T. Loska, *Pismo Święte w życiu Kościoła, w: Bóg, człowiek, świat. Ilustrowana encyklopedia dla młodzieży*, s. 211).

Nowe katolickie wydania Biblii w językach ojczystych zaczęły pojawiać się dopiero w XX wieku, a brak stałego kontaktu z Pismem Świętym do dziś charakteryzuje wielu katolików. Kościół w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum* Soboru Watykańskiego II wyraźnie podkreśla potrzebę szerszego włączenia Pisma Świętego do życia wiary. W dokumencie tym czytamy, że „Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak samo Ciało Pańskie, skoro zwłaszcza w Liturgii świętej nie przestaje brać i podawać wiernym chleb żywota tak ze stołu słowa Bożego, jak i Ciała Chrystusowego. Zawsze uważał i uważa owe Pisma, zgodnie z Tradycją świętą, za najwyższe prawidło swej wiary, ponieważ natchnione przez Boga i raz na zawsze utrwalone na piśmie przekazują niezmiennie słowo samego Boga, a w wypowiedziach Proroków i Apostołów pozwalają rozbrzmiewać głosowi Ducha Świętego. Trzeba więc, aby całe nauczanie kościelne, tak jak sama religia chrześcijańska, żywiło się i kierowało Pismem Świętym. Albowiem w księgach świętych Ojciec, który jest w niebie, spotyka się miłościwie ze swymi dziećmi i prowadzi z nimi rozmowę. Tak wielka zaś tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego. Stąd doskonale zastosowanie ma do Pisma Świętego powiedzenie: «żywe jest słowo Boże i skuteczne» (Hbr 4, 12), które «ma moc zbudować i dać dziedzictwo wszystkim uświęconym» (Dz 20, 32; por. 1 Tes 2, 13)” (nr 21).

Pragnieniem autorów i organizatorów Korespondencyjnego Kursu Biblijnego jest, by spełniło się życzenie wyrażone w zakończeniu Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym *Dei verbum*: „Niech przez czytanie i studium Ksiąg świętych «słowo Boże szerzy się i jest wysławiane» (2 Tes 3, 1), a skarbiec Objawienia powierzony Kościołowi niech serca ludzkie coraz więcej napędza. Jak z ciągłego uczestnictwa w tajemnicy eucharystycznej życie Kościoła doznaje rozkwitu, tak spodziewać się wolno nowego bodźca do życia duchowego ze wzmożonej czci dla słowa Bożego, które «trwa na wieki» (Iz 40, 8; por. 1 P 1, 23-25)” (nr 26).

Wykaz literatury do wykorzystania przy pogłębianiu poruszonych problemów:

A. Zagadnienia ogólne

Biblia

1. J. Szlaga (red.), *Wstęp ogólny do Pisma Świętego (Wstęp do Pisma Świętego 1)*, Poznań – Warszawa 1986.
2. T. Hanelt, *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Gniezno 1999.
3. J. Homerski (red.), *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Poznań – Warszawa 1973.
4. A. Paciorek, *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, Tarnów 1994.
5. *Praktyczny słownik biblijny*, Warszawa 1994.
6. *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Léon-Dufour, Poznań 1990.
7. *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B.M. Metzger, M.D. Coogan, Warszawa 1996.
8. M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, Poznań 1989.
9. *Wielki atlas biblijny*, red. J.B. Pritchard, Warszawa 1994.
10. *Mały atlas biblijny*, RW KUL, Lublin 1990.
11. *Encyklopedia biblijna*, red. P.J. Achtemeier, Warszawa 1999.
12. *Przewodnik po Biblii*, red. D. i P. Alexander, Warszawa 2000.
13. J. Kudasiewicz, *Biblia, historia, nauka*, Kraków 1986.
14. R. Pietkiewicz, *Gdy otwierasz Biblię – podręcznik i ćwiczenia (Aby lepiej słyszeć Słowo Pana)*, Wrocław 1995.
15. *Biblia dzisiaj*, red. J. Kudasiewicz, Kraków 1969.
16. W.J. Harrington, *Klucz do Biblii*, Warszawa 1984.
17. T. Hergesel, *Rozumieć Biblię*, Kraków 1992.
18. *Zanim otworzysz Biblię*, red. M. Peter, M. Wolniewicz, Poznań 1981.
19. Z. Ziółkowski, *Najtrudniejsze stronicie Biblii*, Warszawa 1989.
20. M. Bednarz, *Wprowadzenie do lektury Pisma Świętego*, Tarnów 1995.
21. A. Świderkówna, *Biblia w świecie greckim*, Gniezno 1996.

Nowy Testament

1. *Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz (Wstęp do Pisma Świętego 3), Poznań 1996.
2. H. Langkammer, *Wprowadzenie do ksiąg Nowego Testamentu*, Wrocław 1992.
3. E. Szymanek, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990.
4. J.C. Barreau, *Ewangelia dla każdego z nas*, Warszawa 1973.
5. E. Charpantier, *Czytając Nowy Testament*, Włocławek 1992.
6. X. Léon-Dufour, *Słownik Nowego Testamentu*, Poznań 1981.
7. E. Dąbrowski, *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – historia – kultura*, Poznań 1965.
8. T. Loska, *Palestyna, kraj Jezusa. Historyczne korzenie naszej wiary*, Kraków 1993.
9. J. Ciecieląg, *Palestyna w czasach Jezusa*, Kraków 2000.

B. Zagadnienia szczegółowe

1. P. Leks, „*Słowo Twoje jest Prawdą*”. *Charyzmat natchnienia biblijnego*, Katowice 1997.
2. H. Muszyński, *Słowo natchnione. Zarys teologicznych treści natchnienia biblijnego*, Kraków 1983.
3. H. Muszyński, *Biblia – księga natchniona*, Gniezno 1995.
4. L.A. Schökel, *Słowo natchnione. Pismo Święte w świetle nauki o językach*, Kraków 1983.
5. M. Wolniewicz, *W kręgu Nowego Przymierza*, Poznań 1985.
6. J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Warszawa 1986.
7. R. Bartnicki, *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*, Warszawa 1996.
8. J. Kozyra, *Jak powstawały Ewangelie*, Kraków 1992.
9. K. Romaniuk, *Co to jest źródło Q?*, Warszawa 1983.
10. J. Kudasiewicz, *Jezus historii i Chrystus wiary*, Lublin 1987.
11. A. Jankowski, *Kerygmat w Kościele apostoelskim*, Częstochowa 1989.

KURS BIBLIJNY

12. H. Langkammer (red.), *Metodologia Nowego Testamentu*, Pelplin 1994.
13. J. Czerski, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, „Opolska biblioteka teologiczna” 21, Opole 1997.
14. G. Lohfink, *Rozumieć Biblię. Wprowadzenie do krytyki form literackich*, Warszawa 1987.
15. M. Czajkowski, *Egzystencjalna lektura Biblii*, RW KUL, Lublin 1993.
16. A. Grün, *Pismo Święte w interpretacji psychologii głębi*, Kraków 1996.

C. Dokumenty Kościoła

1. Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei verbum*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, Poznań [kilka wydań].
2. Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994.
3. *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, tłum. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa b.r.w.

Kwestionariusz 1.

Poniższy kwestionariusz służy jedynie do celów poglądowych. Odpowiedzi proszę zamieszczać w linku, który został do Pani/Pana przysłany wraz z aktualnym zeszytem „Kursu Biblijnego”.

01	Biblia ma do zaoferowania coś, czego nie jest w stanie przekazać nikt inny. Chodzi o:	6
02	Stary testament obejmuje ksiąg Nowy testament obejmuje ksiąg	4
03	Najważniejszymi wydarzeniami historycznymi życia Jezusa są:	5
04	Trzema najbardziej jednoczącymi Żydów elementami w czasach Jezusa były:	5
05	Pismatworzą jedność. Kościół widzi w Nowym Przymierzu.....	6
06	Kolejność Ewangelii według czasu ich powstania:	4
07	Cztery etapy powstania Ewangelii	4
08	Ewangelie skupiają się na:	5
09	Mt i Łk korzystali z następujących źródeł:	5
10	Pod pojęciem natchnienia Pisma św. rozumiemy:	5
11	Nieomyślność Biblii dotyczy:	5
12	Treścią ksiąg pisma św. NT jest:	5
13	Co znaczy, że Pismo św. jest księgą Kościoła?	5

